

**ԹԹԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ
ԱԳՐՈՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ**

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՏ

634.38

117

7-17

7-17	Zusatzfrage
------	-------------

Principles of the

уныс берүрүтүр

[illegible]

✓
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼԵՈՒՐԱՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

634.38.

7-17

ՍՏՈՒԳԱՅԵ Է 1951 թ.

Թ.Թ.Ա.Գ.ՈՐԾՈՒԹՅԱՆ
ԱԳՐՈՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

Կազմեց և խմբագրեց
Ա.Բ. ԴԱՆԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԵՏՀՐԱՏ
ԵՐԵՎԱՆ 1946

և բույսերի աճեցողության միատեսակությունն աշխատելու համար, տնկարանի հողամասի ռելեֆը պետք է հարթ լինի կամ աննշան թեքություն ունենա:

Թթենու տնկարանի հողը պետք է լինի թեթև, փխրուն, սննդանյութերով հարուստ, լավ են խորը կալավազային հողերը:

Ստորերկրյա ջրերի բարձրությունը մեկ մետրից ավելի չպիտի լինի: (Պետքական չեն ծանր, անստրուկ-տուր կալային հողերը, աղոտները և խիստ քարոտ հողամասերը):

Հողամասը ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում պետք է ջրով ապահովված լինի:

Տնկարաններն անհրաժեշտ է կազմակերպել խճուղիներին կից, սպասարկվող գոտու կենտրոնում և երկաթուղային կայարանի մոտ. այդ անհրաժեշտ է տրնկիների ապահով և ժամանակին տեղափոխումն ապահովելու տեսակետից:

ՀՈՂԱՄԱՍԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

1

Տնկարանը հիմնադրում են մի քանի տարիների համար, ուստի տնկարանի հողամասն անհրաժեշտ է ճիշտ օգտագործել:

Տնկարանի հողամասում ավանի համար պետք է առանձնացնել մի հողակտոր՝ գրասենյակ, պահեստներ, գոմեր, բնակարանային-կենցաղային շենքեր կառուցելու նպատակով:

Եթե տնկարանը հիմնադրվում է արդեն գոյություն ունեցող տնտեսության կից (կոլխոզ), ապա նրա տարածության վրա պետք է պահեստներ կառուցել՝ գույքը, սերմերը և այլ նյութերը պահելու, ինչպես և պետք է ունենալ տնկիները հակավորելու համար սրահներ և ծածկեր:

Տնկարանի հողամասը պետք է պլանիբոլկայի ենթարկել՝ համաձայն սահմանված ցանքաչրջանագության, կազմակերպել ուղղող ցանց, ճանապարհներ

անցկացնել, թթենու, հատուկ հողամաս առանձնացնել՝ մայրացու տնկելու համար, ցանքաչրջանառության դաշտերի բաշխում կատարել, իսկ դաշտերի հողամասերը բաժանել հողակտորների: Դաշտերը պետք է լինեն հավասար չափի և, ըստ հնարավորության, ուղղանկյուն կամ քառակուսի:

Ցանքաչրջանառության դաշտերի և հողակտորների անկյուններում պետք է սյուներ տնկել ու դրանց վրա տախտակի փոքրիկ կտորներ ամրացնել, որոնց վրա հռոմեական թվանշաններով նշանակել ցանքաչրջանառության №-ը, իսկ արաբականով՝ հողակտորի №-ը և այդպես գրանցել տնկարանային գրքում: Որպեսզի սյուներն ավելի երկար դիմանան, նրանց ծայրերը պետք է ածխացնել, կեղևը մաշկել և ներկել յուղաներկով կամ 10—15 օր պահել 10 տոկոսային պղնձաքլասալի լուծույթի մեջ:

ՄԵԼԻՈՒՐԱՑԻԱ

Տնկարանի հողամասը պետք է լավ հարթել, քարերը հավաքել, կոճղերը և թփուտներն արմատահանել, ոռոգման ցանց անցկացնել, իսկ եթե հողամասն ավելորդ խոնավություն ունի, անհրաժեշտ է դրենաժի պտուներ անցկացնել՝ ավելորդ ջրերը հեռացնելու համար:

ՀԱՆՍՊԱՐՀՆԵՐ

Տնկարանը մեծ լինելու դեպքում հողամասի կենտրոնում պետք է 6—8 մետր լայնությամբ խաչաձև ճանապարհ անցկացնել, իսկ հողամասի չուրջը՝ 4—5 մետր լայնությամբ. բացի այդ, միջդաշտային ճանապարհներ՝ անցկացնել 2,5—3 մետր լայնությամբ: Կառուցվող ճանապարհներն անհրաժեշտ են հողը մշակող մեքենաների չրջադարձի, տնկանյութերի և այլ փոխադրումների համար:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՑԱՆԿԱՊԱՏ

Տնկարանն անասուններից և փչացումից պաշտպանելու համար, անհրաժեշտ է նրա ամբողջ հողամասը շրջապատել կենդանի ցանկապատով:

Ցանկապատի տնկման համար կարելի է օգտագործել Գլեդիչիա կամ Մակլյուրա բույսերը:

Ցանկապատի բույսերը պետք է տնկել 2 շարք՝ շախմատաձև, շարքը-շարքից և բույսը-բույսից 50 սմ. հեռավորությամբ:

Բույսերի տնկման համար ցանկապատի երկարությամբ 40—50 սմ. խորությամբ և լայնությամբ պետք է խրամատ փորել, ապա նրա խորության $\frac{2}{3}$ չափով լցնել հողով և մի քանի օրից հետո, լարի օգնությամբ, տնկել բույսերը, ափսոսեալ ջրել և խուզել նրանց ճյուղերի երկարությունից $\frac{1}{3}$ -ի չափով:

Ամբողջ վեգետացիայի չընթացքում, ըստ պահանջի, պետք է ջրել և հողը փխրեցնել 3—5 անգամ: Ցանկապատը խիտ ցտանալու համար բույսերն իրենց մեկ տարվա աճեցողության կեսի չափով պետք է խուզել:

ՑՆԿԱՐԱՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Սովորաբար տնկարանը բաղկացած է լինում 2 մասից, առաջին՝ մասը՝ ցանքի բաժանմունք, երկրորդը՝ չկոլա:

Ցանքի բաժանմունքում աճեցվում են բուսական, իսկ չկոլայում կատարվում է աչքապատվաստների ձևավորում ու աճեցում:

ՑԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

Հողի ֆիզիկական հատկությունները բարելավելու, բերրիությունը վերականգնելու, փաստաբույսերի, հիվանդությունների և մոլախոտերի դեմ պայքարելու համար, անպայման 3—4 դաշտյան ցանքաչափանառու-

թյուն է մտցվում՝ տնկարանում եղած հողի տարածությանը համապատասխան:

Յանքաչրջանառության մեջ մտցնել միամյա խոտաբույսեր, լոբազգիներ, բանջարանոցային բույսեր և չարքահերկ կուլտուրաներ:

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆԵՐԻ ՀԵՐԹԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՒՄ

1. Յանքի դաշտ:

2. Միամյա խոտաբույսեր կամ հատիկավոր լոբազգիներ:

3. Սև ցեղ կամ վաղ հալաքվող չարահերկ բույսեր. և այսպես հերթականությամբ շարունակվում է կուլտուրաների միմյանց հաջորդումը:

ՀՈՂԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

Մինչ վարը սկսելն անհրաժեշտ է հողամասը պլանիբովկայի ենթարկել՝ հարմարություն ստեղծելով ջրելու համար:

Յանքի հողամասը պետք է վարել աշնանը՝ 30—35 սմ. խորությամբ:

Յանքից 10—15 օր առաջ պետք է մտցնել հանքային պարարտանյութ և կատարել կրկնավար՝ 15—18 սմ. խորությամբ, փխրացնել հողի կոշտերը և մաքրել քարերը, փոցխել 2—3 անգամ ու մաքրել մոլախոտերի մնացորդները:

Հողը լավ հարթելուց հետո, մարկյորով գծեր քաշել՝ 70—75 սմ. հեռավորությամբ, չապա մարդոցով թմբեր պատրաստել:

Թմբերի երկարությունը պետք է լինի 10—20 մետր, լայնությունը՝ 30—35 սմ., բարձրությունը՝ 30 սմ., երկու թմբերի միջև ուղղման առկի լայնությունը՝ 40 սմ.:

Թմբերի ուղիղ լինելը և ջրի հավասարապես հո-

սելն ստուգելու նպատակով, պետք է կատարել փորձ-
նական ոտողում: Եթե թմբերի միջև 4 ոտող ջուրը
միահավասար բարձրութեան վրա չի հոսում, պետք է
թմբերն ուղղել:

Թեթև, ավազախառն չկեղևակալվող հողերում
ցանքը կարելի է կատարել մարգերով, ընդունելով
մարգերի երկարությունը 2—3 մետր, լայնությունը
մեկ մետր. լավ հարթել ձեռքի փոցիով, ըստ մարգե-
րի լայնութեան ափսոսներ քաշել և ապա ցանել:

ՍԵՐՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

Մեկ հեկտար տարածութեան վրա պետք է ցանել
10 կգ. սերմ 80 տոկոսից՝ ոչ պակաս ծլունակութեամբ,
իսկ եթե ծլունակությունը 80 տոկոսից ցածր է, ցան-
քի նորման պետք է ավելացնել ըստ սերմի ծլունա-
կութեան:

Ցանքից առաջ սերմը պետք է թրջել: Դրա համար
անհրաժեշտ է սերմը լցնել պարկի մեջ, 2 օր պահել
հոսող ջրում կամ ջրով լցված փայտյա տակառի մեջ:
Ցակառի մեջ թրջելու դեպքում ջուրը պետք է փոխել
օրական 2—3 անգամ:

Յուրաքանչյուր անգամ պետք է թրջել ախպիսի
քանակութեամբ սերմ, որքան հնարավոր է ցանել մեկ
օրում:

Թրջելուց հետո պետք է սերմին խառնել մաքուր
դետալաղ 1:2 հարաբերութեամբ (մեկ մասը սերմ 2
մասը դետալաղ) և ապա ցանել:

Յ Ա Ն Ք

Թթենու ցանքը պետք է կատարել այն ժամանակ,
երբ տվյալ շրջանում թթենիներն սկսում են բողբոջել
և վերջացնել ոչ ուշ, քան մայիսի 1-ը: Ամբողջ ցանքը
պետք է կատարել 2—3 օրվա ընթացքում:

Ցանքը թմբային ձևով կատարելու դեպքում,

սերմը պետք է ցանել թմբի երկու կողմերում՝ 10 սմ.
լայնությամբ պատրաստված ափսներում՝ 0,5—1,5
սմ. խորությամբ:

Ցանքը պետք է կատարել ձեռքով, սերմը ափսում
ցանել միահավասար և ծածկել հողի բարակ շերտով:

Մարզերում ցանք կատարելու դեպքում, մարզի
լայնությամբ, քաշել 10 սմ. լայնությամբ ափսներ,
իրարից 20—25 սմ. հեռավորության վրա:

Սերմը ցանել ափսներում և ծածկել 0,5—1,5 սմ.
հողի բարակ շերտով:

Նոսր ծլած, կամ բոլորովին չծլած տարածու-
թյունները պետք է կրկին անգամ ցանել, որի համար
անհրաժեշտ է սերմը նախապատրաստել հեռեյալ ձե-
վով, սերմը երկու օր պահել հոսող ջրում, հետո հա-
նել, քամել, խառնել մաքուր գետավազի հետ 1:2
հարաբերությամբ, ապա 4—5 սմ. հաստության շեր-
տով լցնել փայտի արկղի մեջ և ծածկել 1—1,5 սմ.
մաքուր գետավազով:

Խառնուրդը 3—4 օր պահել 25—30 աստիճան ջեր-
մություն ունեցող շենքում և խոնավությունը պահ-
պանելու համար ջրել: Սերմը ուռչելուց և կեղևը ճա-
քելուց հետո ցանել:

ՑԱՆՔԻ ԽՆԱՄՔԸ

Ցանքն ավարտելուց հետո անմիջապես պետք է
ջրել, մինչև ծիլերի երևալը՝ հողն անընդհատ պահել
խոնավ վիճակում և, նայած հողին, պետք է ջրել ա-
մեն օր կամ 2 օրը մեկ անգամ՝ երեկոյան հովին:

Ցանքը պետք է ջրել շատ զգույշ՝ ջուրը բաց թող-
նել դանդաղ հոսանքով:

Թմբային ցանքի դեպքում ջրել այնպես, որ հո-
սող ջուրը չբարձրանա թմբի վրա, այլ անցնի ցանքի
տեղից մի քիչ ցած՝ և ջուրը թողնել այնքան, որ թմ-
բերը լավ խոնավանան:

Մարզերով ցանքը ջրել նույնպես բարակ և դան-

դադ Հոսանքով. այնպես, որ ամբողջ մարզը համար հավասար ջրովի:

Թթենու ծիւերն ամրանալուց հետո, ցանքի ոռոգումը կարելի է պակասեցնել՝ ջրելով 3—4 օրը մեկ անգամ, բայց այն հաշվով, որ հողը միշտ խոնավ լինի:

Ցանքի հողը պետք է փխրուն լինի, մոլախոտերից ազատ: Առաջին քաղհանը պետք է կատարել մոլախոտերը երևալուց հետո՝ չսպասելով Թթենու ծիւերի դուրս գալուն:

Ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում, ցանքի դաշտը պետք է քաղհանել անվազն 6—7 անգամ և փխրեցնել ամեն մեկ ջրից հետո հողը քեչի գալուն պես կամ ջրելուց 2—3 օր հետո:

Ցանած տարածությունները քաղհանել ձեռքով՝ բույսերին չտրորել կամ վնասել, իսկ միջարքային տարածությունները քաղհանել հողուրագով կամ կուտիվատորով:

Խիտ բուսած ցանքերում կարելի է կատարել նոսրացում՝ ի հաշիվ նվազ բույսերի, թողնելով բույսը բույսից 2 սմ. հեռավորության վրա: Նոսրացում կատարել այն ժամանակ, երբ բույսն ունի 5 տերև:

ՅԱՆՔԻ ՊԱՐԱՐՏԱՅՈՒՄԸ

Հաճախակի Թթենու ցանքը լավ մշակության դեպքում էլ տալիս է բույսերի թույլ աճ և վատ որակի բուսակներ. թույլ աճման պատճառներից մեկը կայանում է նրանում, որ ցանքի հողը յուր մեջ չի պարունակում պահանջվող քանակի սննդատու նյութեր: Այդ պակասը լրացնելու համար Թթենու ցանքը պետք է պարարտացնել, պարարտացումը պետք է կատարել կամ հանքային պարարտանյութերով կամ դոմաղրով:

Մեկ հեկտար տարածությունը պարարտացնելու համար պետք է տալ հետևյալ քանակությամբ հանքային պարարտանյութ:

1. Ազոտային (ամոնիում սուլֆատ 20
տոկոսանոց) 900 կգ.
2. Ֆոսֆորային (սուպերֆոսֆատ 18
տոկոսանոց) 500 կգ.
3. Կալիումի աղ (60 տոկոսանոց) 100 կգ.

Հանքային պարարտանյութը մտցնել երկու նվազով: Առաջին անգամ ազոտային պարարտանյութի 50 տոկոսը և ամբողջ ֆոսֆորային ու կալիումի աղերը՝ ցանքից 10—15 օր առաջ—կրկնավարի ժամանակ: Երկրորդ անգամ՝ ազոտային պարարտանյութի մնացած 50 տոկոսն այն ժամանակ, երբ թթենու նորածիլ բույսերն ունենան 3—4 տերև կամ ցանքից մեկ ամիս հետո. պարարտանյութը 2-րդ նվազում պետք է շաղ տալ այնպես, որ բույսերի վրա չթափվի:

Հանքային պարարտանյութի յուրաքանչյուր տեսակը կշռելուց առաջ պետք է լավ մանրացնել, մաղել 2—3 միլիմետրանոց մաղով, կշռել, ապա լավ խառնել լերար հետ և այդ խառնուրդին ավելացնել հող (1 տարարտանյութ 5 հողի հաշվով), որից հետո նորից լավ խառնել, ստացված խառնուրդը հավասարաչափ շաղ տալ և ապա կատարել կրկնավար:

Ցանքի համար նախատեսված տարածությունը գոմաղբով պարարտացնելու դեպքում, գոմաղբը դաշտը տեղափոխել աշնանը և թափել կույտերով մեկ հեկտարին 40 տոննայի հաշվով, գոմաղբի կույտերը հավասար շաղ տալ և ոչ ուշ, քան մեկ կամ երկու օրվա ընթացքում ցրտահերկ կատարել այնպես, որ գոմաղբն ընկնի հողի տակ:

ԲՈՒՅՍԵՐԻ ՀԱՆՈՒՄԸ, ՌԵԱԼԻԶԱՑԻԱՆ ՈՒ ՆՐԱՆՑ ՊԱՀՊԱՆԵԼԸ

Բուսակները կարելի է հանել աշնանը, երբ տերևները ամբողջովին դեղնում են (սառնամանիքները սկսելուց առաջ), կամ դարնանը՝ մինչև հյութաչարժության սկսվելը:

Բուսակները հանել այնպես, որ նրանց գլխավոր արմատները ունենան առնվազն 20—25 սմ. երկարութիւն:

Բուսակները հանել բահերով. դրա համար չարքի երկարութեամբ 20 սմ. խորութեամբ առու փորել, այնուհետև բույսերը հրել գցել առվի մեջ: Այդ գործողութիւնը կատարել զգուշութեամբ, որպէսզի արմատները չվնասուին և նրանց կեղևները չքերվեն:

Եթե մինչ հանելը բույսերի տերևները թափված չեն, ապա դրանք պիտի պոկուտել ձեռքի շարժումով զգուշութեամբ վերևից ներքև:

Հանելուց հետո բուսակները պետք է տեսակավորել և ըստ առանձին տեսակների հաշիվել: Չտեսակավորված բուսակների տնկումն անթույլատրելի է, քանի որ անհավասար զարգացած բուսակները տնկարանում խաչաբաղեցնողութիւն են ստեղծում և իջեցնում ստանդարտ տնկանյութի քանակը՝ խախտելով ՄՍՌՄ Հողթողիմատի կողմից հաստատված ստանդարտը:

Բուսակները բաժանվում են երեք տեսակի

	Դաշտային շրջաններ			Նախալեռն. և լեռնային շրջաններ		
	1 տեսակ	2 տեսակ	3 տեսակ	1 տեսակ	2 տեսակ	3 տեսակ
ա) Արմատավորիկի հաստութեան (տրամագիծը) միմեորներով.	7	5	3	5	4,5	3
բ) Գլխավոր արմատի երկարութիւնը սանտիմետրներով.	30	25	20	25	22	20
գ) Ցողունի երկարութիւնը սանտիմետրներով.	60	40	20	50	35	20

Ջարգված, ծռոված արմատներով և ցողուններով բուսակները խոտանվում են, իսկ ստանդարտին չհամապատասխանող (մանր) բուսակները պետք է նորից չարքերով տնկել՝ բույսը-բույսից 4—5 սմ. և չարքը չարքից 40—50 սմ. հեռավորությամբ:

Աշնանը և դարնանը հանված բուսակներն անմիջապես պետք է թաղել, այլապես նրանք կարող են հեշտությամբ չորանալ:

Բուսակները թաղելու համար պետք է ընտրել հյուսիս ընկած թեքություն ունեցող հողամասեր, որտեղ ջերմաստիճանի տատանումները պակաս են, անձրևվաշերը չեն լճանում, հողը փխրուն է, քամիներից և անասուններից՝ պաշտպանված:

Բուսակները պետք է թաղել նախօրոք փորված առուններում՝ 45 աստիճան թեքությամբ: Եթե բուսակները հանվելու են աշնանը և ձմեռը պետք է թաղած մնան, այդ դեպքում առվի մեջ նրանց պետք է դատափորել բարակ շերտով, թեք դրությամբ՝ հենելով հետեվի պատին: Արմատները պետք է ուղղել, որպեսզի հողն ավելի լավ կպչի արմատներին: Այնուհետև հարկավոր է հող լցնել այնքան, որ ծածկվի նրանց $\frac{2}{3}$ մասը և երևան միայն ցողունների ծայրերը: Հողն ամուր տրոփել ու ջրել, որպեսզի լավ նստի:

Ծածկելու համար հողը պետք է վերցնել առվի առաջին պատից և այդպիսով տեղ բացել 2-րդ չարքի համար. 2-րդ չարքը դասավորել նույն ձևով, այնուհետև 3-րդը, 4-րդը և այդպես շարունակ: Այդ ձևով բուսակները կարելի է պահել մինչև դարուն: Եթե նախատեսվում է բուսակները տնկել կամ ռեպլիդացիայի ենթարկել աշնանը, ըստ տեսակների պետք է խուրճեր կապել 50—100-ական հատ ու խրճերով հողին պահ տալ: Այս դեպքում առունները պատրաստել ոչ խոր և ծածկել միայն արմատները:

Բուսակները տեղափոխելու դեպքում, պետք է խնամքով հակավորել, այն է՝ արմատները ծածկել մամուռով կամ թաց ծղոտով, ապա ամրողջ խուրճը փա-

Թաթել կտորով կամ ճլուպով և կապել: Մոտիկ տեղ ֆուրգոններով, ավտոմեքենաներով ուղարկելու դեպքում, դրանց հատակին և կողքերին պետք է խոնավ ծղոտ կամ խոտ փռել և, ըստ հնարավորի, խրճիկները խիտ դարսել: Բարձելուց հետո բուսակները պետք է ծածկել բրեզենտով կամ խոտով:

Բուսակները տեղափոխելու ժամանակ, եթե ճանապարհին թառամում կամ արմատները գունափոխվում են, պետք է ջրում պահել 1—2 օր, որից հետո թաղել խոնավ հողում 3 օր, ապա միայն տնկել:

ՇԿՈԼԱ

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆԵՐԻ ՀԵՐԹԱՓԵՈՒՄԸ ԹԹԵՆՈՒԷ ՇԿՈԼԱՅՈՒՄ

Թթենու տնկարանում բույսերը մնում են 3 տարի: Այդ ժամանակամիջոցում տեղի է ունենում հողի միակողմանի հյուժում: Նա վարակվում է վնասատուներով, հիվանդություններով, տարածվում են զանազան մոլախոտեր: Այս բացասական երևույթները վերացնելու համար անհրաժեշտ է տնկարանում ցանքաչրջանառություն կիրառել: Առանց ցանքաչրջանառության չի կարելի առողջ և լավ զարգացած տնկանյութ ստանալ:

Ցանքաչրջանառության ժամանակ պետք է ընտրել այնպիսի կուլտուրաներ, որոնք նպաստում են հողի ստրուկտուրայի վերականգնմանը, հարստացնում են նրան օրգանական նյութերով, ոչնչացնում մոլախոտերը և այլն: Շատ լավ են բազմամյա և միամյա լոբազգի խոտերը, չարճահերկ բանջարանոցային բույսերը, մանավանդ հատիկավոր լոբազգիները:

Խորհուրդ է տրվում թթենու տնկարանների համար կիրառել 7 դաշտյա ցանքաչրջանառություն: Հետևյալ կարգով.

1-ին դաշտ.— աշնանը կամ դարձնանը տնկվում է թթենու բուսակներ, այդ նույն տարին, օգոստոսին կատարվում է աչքապատկաստ:

2-րդ դաշտ—միամյա պատվաստներ.

3-րդ դաշտ—երկամյա տնկիներ: Աշնանը տնկիները հանում.

4-րդ դաշտ—բազմամյա խոտեր.

5-րդ դաշտ—բազմամյա խոտեր.

6-րդ դաշտ—բազմամյա խոտեր և աշնանն այդ հողի հերկ.

7-րդ դաշտ—միամյա չարքահերկ բույսեր (չուտ հավաքվող), աշնանը կամ դարձնանը թթենու բուսակների տնկում:

ՀՈՂԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ԹԹԵՆՈՒ ՇԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Շկոլայի տակ դրվող հողամասը պետք է պարարտացնել գոմաղբով, մեկ հեկտարին 40—50 տոննայի չափով: Գոմաղբի բացակայության դեպքում պարարտացնել հանքային պարարտանյութերով՝ տալով մեկ հեկտարին նույն քանակությամբ, ինչ որ տրվում է ցանքի դեպքում (տես ցանքի պարարտացումը):

Շկոլայում աշնան տնկում կատարելու դեպքում, հողը վարել ամառվա վերջերին՝ 30—35 սմ. խորությամբ: Աշնանը կրկնավարից առաջ մտցնել գոմաղբ կամ հանքային պարարտանյութեր և անմիջապես կատարել կրկնավար՝ 20—25 սմ. խորությամբ, վարած հողը փոցխել 2\ անգամ, լավ հարթել և մաքրել քարերից ու մոլախոտերի մնացորդներից, իսկ դարձնանը տնկելու դեպքում, գոմաղբը մտցնել առաջին վարի ժամանակ, հանքային պարարտանյութերը՝ դարձնան կրկնավարի ընթացքում:

ՇԿՈՒԱՅԻ ՏՆԿՈՒՄ

Թմբեր կամ մարգեր պատրաստելիս անպայման

պիտք է հաշվի առնել հողի դիրքը և ջրեկու հարմարու-
թյունը: Շարքերի ուղղությունը պաշտպանելու հա-
մար, նախքան տնկելը հարկավոր է լարեր ձգել կամ
մարկյորով դժեր քաշել: Ավելի լավ է տնկվող հո-
ղակտորի երկարությամբ լարերի վրա կապել կարմիր
կտորից նշաններ կամ թիթեղյա պիտակներ՝ 30 սմ.
հեռավորության վրա և բուսակը տնկել լարի ուղղու-
թյամբ, այդ պիտակների տեղը:

Բուսակները տնկել ուղիղ շարքերով՝ մեկ հեկտա-
րին 41700 հատ, շարքը շարքից 80 սմ., բույսը-բույ-
սից 30 սմ. հեռավորությամբ:

Տնկելով համար ընտրել միայն միատեսակ, ստան-
դարտ բուսակներ: Բուսակները տարբեր մեծության
լինելու դեպքում, այդպիսիք պետք է տնկել առանձին
հողակտորներում:

Նախքան բուսակները տնկելը, հարկավոր է ար-
մատները մաքրել վիրավոր մասերից և գլխավոր ար-
մատի ծայրը կտրել՝ թողնելով 18—20 սմ. երկարու-
թյան: Բուսակները տնկել աշնանը տերեւթափից ան-
միջապես հետո, մինչև ցրտերը սկսվելը կամ վաղ դար-
նանը՝ մինչև հյութաշարժումը:

Տնկել կարելի է ցցի միջոցով, կամ բահով: Ցցի
միջոցով տնկելու ժամանակ աշխատում են երկու հո-
գով, նրանցից մեկը լարին կապած նշանի կամ պիտա-
կի դիմաց ցցով հողում փոս է բացում 22 սմ. խորու-
թյամբ, իսկ երկրորդը փոսում դնում է տնկին ճիշտ
պիտակի դիմաց, որից հետո փոսի կողքից նորից
խրում են ցիցը նույն խորությամբ, ապա թեքում դե-
պի տնկին և սեղմում այնպես, որ հողը ամրանա
տնկիի արմատներին:

Տնկին փոսում դնել այնպես, որ արմատավիղը
հավասար լինի հողի մակերեսին և փոսում հող լցնե-
լիս դատարկություն չմնա:

Բահով տնկելու ժամանակ մեկ բահի խորությամբ
ձգած լարի պիտակի կամ նշանի դիմաց փոսեր փորել
և հող լցնել աջ կամ ձախ կողմը:

Տնկելու ժամանակ ձախ ձեռքով բռնում են տնկին
փոսի մեջ այնպես, որ արմատավիզը հավասար լինի
հողի մակերեսին, աջ ձեռքով փոսի մեջ լցնում կողքի
հողը, ծածկում են ամբողջ արմատային սխտեմը և
հողը ամրացնում ոտքերի ծայրերով:

Տնկման ժամանակ բուսակները պահել կողովում
կամ դուլլի մեջ և արմատները ծածկել խոնավ չորով.
օրվա տեկած տարածությունը ջրել նույն օրը (ջուրը
ուռացնելու դեպքում կպչողականության տոկոսը ցածր
է լինում):

ՏՆԿԱՐԱՆԻ 1-ԻՆ ԴԱՇՏԻ ԽՆԱՄՔԸ ՄԻՆՁԵՎ ԱԶԲԱՊԱՏՎԱՍՏԸ

Աշունը կամ դարնանը տնկված բուսակների ցո-
ղունի վերևի մասը պետք է կտրել, վաղ դարնանը
պատվաստելու դեպքում՝ 10—15 սմ. բարձրության
վրա, իսկ Հպատվաստելու դեպքում 5 սմ. բարձրու-
թյամբ պետք է կտրել ցողունի ծայրը:

Պատվաստման ոչ ենթակա (այն է տեսակավոր
թթենիները և ոչ փլատակավոր ու խոշոր տերև ունե-
ցող) տնկիների աչքերից դուրս եկած 10—15 սմ. եր-
կարությամբ ճյուղերը այդու սուր դանակով պետք է
հիմքից կտրել՝ թողնելով նրանցից միմիայն ամենից
ուժեղ դարգացածը:

Ամառվա ընթացքում ծերատում կատարել (պին-
ցիրով կա), այսինքն՝ բնի վրա դուրս եկած ճյուղերի
ծայրերը կտրել, թողնելով 4—5 տերև, իսկ պատ-
վաստման ենթակա տնկիները չմաքրել և չծերատել:

Տնկաբանն ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում,
նայած հողային և օդերեկութաբանական պայմաննե-
րին, ջրել 8—10 անգամ, վերջին ջուրը տալ սեպտեմ-
բերի 15-ից ոչ ուշ:

Քաղհանը, փխրեցումը և միջարքային տարածու-
թյունների կուլտիվացիան կատարել ըստ պահանջի,
բայց ոչ պակաս, քան 4—5 անգամ:

ԱԶԳԱՊԱՏՎԱՍՏ

Տնկաբանի 1-ին դաշտում սովորաբար ամառվա վերջին պատվաստման ենթակա տնկիները պետք է աչքապատվաստել: Հայաստանի դաշտային շրջաններում աչքապատվաստի լավագույն ժամկետը համարվում է օգոստոսի 10-ից մինչև սեպտեմբերի 15-ը, իսկ նախալեռնային շրջաններում՝ օգոստոսի 1-ից մինչև օգոստոսի 25-ը:

Աչքապատվաստից լավագույն արդյունքներ ստանալու համար անհրաժեշտ են հետևյալ պայմանները.

ա) Տնկիները պետք է լավ զարգացած լինեն և արմատավզի հաստություն ունենան ոչ պակաս, քան 8—10 սմ.:

բ) Տնկիների կեղևը պետք է հեշտությամբ անջատվի:

գ) Աչքապատվաստի համար վերցրվող կտրոնների աչքերը պետք է լավ զարգացած լինեն:

Աչքապատվաստից 3—4 օր առաջ հողամասը պետք է ջրել, այնուհետև հողը փխրեցնել՝ խոնավության կուտակման և հյութաշարժության բարելավման համար: Աչքապատվաստից 1—2 օր առաջ տնկիների բնի այն մասը, որտեղ պետք է կատարել աչքապատվաստը, մաքրել կողային ճյուղերից 10—15 սմ. բարձրության վրա՝ արմատավզից հաշված: Աչքապատվաստից անմիջապես առաջ արմատավզիկի հողը հեռացնել և մաքրել շորով:

Աչքապատվաստի համար կտրոններ մթերելու մասին անհրաժեշտ է վաղօրոք մտածել: Եթե սեփական մայրացու թթառտան կամ առանձին տեսակավոր թթենու ծառեր չկան, անհրաժեշտ է, աչքապատվաստն ապահովելու չափով՝ ստանդարտ սորտերի ծառերի ապրոքացիա կատարել:

Աչքապատվաստի համար օգտագործել միամյա չվերի աչքերը: Կտրոնները պետք է լինեն միանգամայն հատունացած, առողջ, լավ զարգացած աչքերով:

կտրոնաչիբը կտրելուց անմիջապես հետո, տերևները հեռացնել և միայն թողնել 1 սմ. ոչ ավելի տերևվա-
կոթուներ: Վերին և ներքին թույլ զարգացած աչ-
քերը պետք է կտրել, հեռացնել:

Կտրոններից 50-ական հատերից բաղկացած խրճիկ-
ներ կապել և վրայից տեսակը ցույց տվող պիտակ կա-
խել:

Կտրոնները պահել հով տեղ, խոնավ ավազի, մա-
մուռի կամ խոնավ շորի մեջ: Ինչքան կտրոնները թաքմ
լինեն, այնքան լավ է, ուստի կտրոնները պետք է մթն-
րել պատվաստի նախօրյակին:

Կտրոնները հեռու տեղ ուղարկելու դեպքում փա-
թաթել խոնավ մամուռի կամ մեշոկի կտորի մեջ և
այն դարձել մանր անցքեր ունեցող արկղների մեջ:

Կտրոնները կարելի է պահել 5—6 օր:

Մինչև աչքապատվաստի սեզոնի սկսելը, պետք է
նախապատրաստել անհրաժեշտ ինվենտար և նյութեր.
այն է՝ աչքապատվաստի և այդու դանակներ, այգու
մկրտաններ, կաշեղուտիներ, սրոցներ՝ (դանակներ
սրելու համար), արկղներ, փոքրիկ դույլեր՝ (կտ-
րոններ պահելու համար), կտրոնները ծածկելու մե-
շոկներ, պիտակներ, ռաֆիա կամ ճիլոս՝ պատվաստ-
ները փաթաթելու համար:

Աչքապատվաստը կատարվում է հետևյալ ձևով.

Արմատով գիլիկի մի քիչ վերև—մինչև 5 սմ. բարձ-
րության բուսակի կեղևի վրա T ձևի կտրվածք ա-
նել, դանակի ոտիկով կամ դանակի բութ մասով կե-
ղևը զգուշությամբ հետ տանել երկու կողմերի վրա:

Կտրոնի միջին մասից կտրել լավ զարգացած աչ-
քեր՝ վահանիկի հետ միասին: Աչքը կտրել բնափայտի
չափ բարակ շերտով կամ առանց բնափայտի, (պատ-
վաստն առանց բնափայտի ավելի հաջող է կաշու՝):

Կտրվածքը կատարում են աչքից 1 սմ. ցածր, դա-
նակն անց են կացնում աչքի տակով և կանգ առնում
աչքից 1 սմ. բարձր: Այսպիսով, ամբողջ վահանիկը
կունենա 2—2,5 սմ. երկարություն: Առանց բնափայ-

տի, աչքը նույնպես պետք է հանել դանակով, իսկ այնուհետև երկու մատով բռնելով աչքի տերևակոթունից հանել չվից, բայց այնպես, որ աչքի ներքին մասը մնա վահանիկի վրա:

Այնուհետև աչքն արագորեն մտցնել T ձևի կտրուկածքի մեջ և լավ նստեցնել:

Վահանիկի այն մասը, որ դուրս է մնում, զգուշորեն թյամբ կտրել՝ բուռակի վրա հորիզոնական կտրվածք կատարված տեղում: Աչքը դնելուց հետո պատվաստն ամուր փաթաթել ճիլոպով կամ ռաֆիայով: Ճիլոպը դնել բուռակի վրա աչքապատվաստից քիչ վերև, այնպես, որ կարճ ծայրը մնա կախ ընկած, իսկ երկար ծայրով սկսել աչքապատվաստն ամուր փաթաթել՝ առանց բաց տեղ թողնելու: Փաթաթանյութն անց կացնել աչքի տակով, նրան չծածկելու համար և այնուհետև շարունակել մինչ ներքև, որտեղ և կապ անել:

Պատվաստի ժամանակ անհրաժեշտ է մաքրություն պահպանել, աչքին մատերով ձեռք չտալ, հետևել կեղևի և դանակի մաքրությանը, քանի որ այդ ամենը նպաստում են աչքապատվաստի հաջող կալմանը:

Աչքապատվաստ կարելի է անել Հյուսիսային կամ Հյուսիսարևմտյան կողմից: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է հերոսել քամիների ուղղությանը և աչքը տեղավորել քամու հոսանքի հակառակ կողմից, քանի որ այս դեպքում պատվաստի մատող շվերն ամուր են մնում և հեշտությամբ չեն կոտրվում:

10—15 օր հետո կատարած աչքապատվաստները պետք է ստուգել: Եթե աչքի վրա մնացած տերևակոթունին մատի ծայրով դիպչելիս հեշտությամբ ընկնում է կամ մինչև այդ ինքն իրեն արդեն ընկել է և աչքն էլ թաքմ է ու կանաչ, ապա դա կնշանակի, որ աչքը կպել է, իսկ եթե տերևակոթունը չի ընկնում ու աչքն էլ մուգ է, իսկ կեղևը թառամած, նշանակում է պատվաստը չի կպել՝ անհրաժեշտ է կրկին անգամ աչքապատվաստել: Երկրորդ անգամ աչքապատվաստը պետք է կատարել կողքից կամ հակառակ երեսից՝ առաջին պատվաստի տեղից ցածր:

Ա. Զքապատվաստի, ստուգման ժամանակ պետք է ստուգել նաև կապերը. եթե վերջիններս սկսում են սեղմվել կեղևի մեջ, նրանց թուլացնել ու նորից կապել: Կապերը ժամանակին թուլացնելը մեծ նշանակություն ունի, որովհետև սեղմվածք առաջացած տեղում բույսերը հեշտությամբ կտրվում են:

Յածրադիր չրջաններում աչքապատվաստից հետո հողամասը շատ զգուշությամբ պետք է ջրել: Զրեւու ժամանակ հարկավոր է հետևել, որ աչքապատվաստի տեղը չխոնավանա: Հողը քեչի գալուց անմիջապես հետո կատարել կուտրիվացիա:

Մինչև վեգետացիայի վերջը, չորային չրջաններում, պետք է ջրել, կուտրիվացիա և փխրեցում կատարել:

Յուրա ձմեռ ունեցող վայրերում պետք է 15 սմ. բարձրությամբ բուկլից կատարել՝ աչքերը ցրտահարությունից պաշտպանելու համար:

Յածրադիր չրջաններում բուկլիցը անել նոյեմբերի սկզբներին, իսկ լեռնային և նախալեռնային չրջաններում՝ հոկտեմբերի 20-ից:

ՏՆԿԱՐԱՆԻ ԽՆԱՄՔԸ 2-ՐԴ ՏԱՐՈՒՄ

Վաղ գարնան, հենց որ հողն սկսում է չորանալ, աչքապատվաստների բուկ տված հողը պետք է հետտալ: Այս աշխատանքը ձգձգել չի կարելի, քանի որ խոնավ հողի մեջ աչքերը հեշտությամբ են մզլում (բորբոսնում): Աչքերը չմնասելու համար, այս աշխատանքը պիտի կատարել մեծ զգուշությամբ: Այնուհետև պետք է արձակել կապերը և հեռացնել:

Կապերը հեռացնելուց հետո, պետք է էտ կատարել՝ թողնելով բութակը: Աչքապատվաստից 10—15 սմ. վրա վայրակները էտել, իսկ բութակի վրայից հեռացնել բոլոր աչքերը և այն չեփերը, որոնք առաջանում են աչքապատվաստի տեղից ցած. էտի ուղացնելն ազդում է պտուղատուի զարգացման, աչքի արագ աճման վրա:

Բոլոր այն շիվերը, որոնք կառաջանան բութակի վրա և պատվաստի ներքևի մասից, պետք է սխտեմատիկաբար կտրել հեռացնել:

Աչքապատվաստից դարգացած շիվը պետք է կապել բութակին, երբ նա կունենա 15—20 սմ. բարձրություն: Պատվաստաշիվը կապել խոնավ ճիլոպով: Այս աշխատանքը նույնպես չպետք է ուշացնել, հակառակ դեպքում պատվաստաշիվը կծուլի:

Գարնանը բութակի էտից հետո վերստուգել կպած պատվաստները:

Աշնանը չպատվաստված վայրակները կամ չկպած պատվաստները դարնանը վայրակների լրիվ հյութաշարժության ժամանակ նորից աչքապատվաստել կամ կտրոնապատվաստել:

Գարնան աչքապատվաստի կտրոնները մթերել ուշ աշնանը կամ վաղ դարնանը՝ մինչև բողբոջների ուռչելը. կտրոններից 25—30-ական հատ խրճիկներ կապել, վրան պիտակներ փակցնել և լափակ հով նկուղում՝ խոնավ ավազի մեջ:

Գարնան աչքապատվաստը կատարել լրիվ հյութաշարժության ժամանակ, այնպես ինչպես և ամռանը:

Աչքապատվաստից հետո պետք է էտ կատարել՝ թողնելով բութակը: Հետագա խնամքը նույնն է, ինչ որ աշնան աչքապատվաստի ժամանակ:

Լավադույն հետևանք է տալիս վայրակների հյութաշարժության ժամանակ կատարած կտրոնապատվաստը կամ կողային ճեղքվածքի պատվաստը:

Ամառվա երկրորդ կեսին, մոտավորապես հուլիսի 15-ից մինչև օգոստոսի 15-ը, եթե մատաղ շիվը բավականաչափ փայտանում է, բութակը պետք է հեռացնել: Լեռնային և նախալեռնային շրջաններում՝ այս աշխատանքը ավարտել մինչև օգոստոսի 1-ը:

Բութակը հեռացնել այդու սուր դանակով՝ պատվաստի հիմքից մի քիչ թեք անկյան տակ, այնպես, որ կտրվածքի վերին ծայրը պատվաստի հիմքին մոտ լինի:

Պատվաստաշվին չդիպչելու համար, կտրվածքը կատարել զգուշությամբ: Կտրվածքի մակերեսը պետք է հարթ լինի: Այդ աշխատանքը ուշացնել չի կարելի, քանի որ մինչև ցրտերն ընկնելը պետք է խցանային հյուսվածքով ծածկվի:

Ամառվա ընթացքում, ըստ պահանջի, հողամասը պետք է ջրել, փխրեցնել և քաղհանել: Միջարքային տարածությունների մշակումը կատարել ձիու կուլտիվատորով, իսկ չարքերում հողուրաղներով: Յածրադիր չըջաններում տնկարանների ջրելը պետք է ավարտել սեպտեմբերի երկրորդ կեսին, իսկ լեռնային և նախալեռնային չըջաններում օգոստոսի վերջին:

Երբեմն պատահում է, որ մի աչքից զարգանում է 2 չիվ, այս դեպքում պետք է թողնել միայն ամենաուժեղը: Ամռան ընթացքում, ինչպես պատվաստած, նույնպես ոչ պատվաստած միամյակ տնկիների կողերի, ավելորդ ճյուղերի ծայրերը կտրել, թողնելով 4—5 տերև, որը նպաստում է ցողունի հաստանալուն: Գազաթի վրա թողնել 3—4 ճյուղ՝ հետագայում սաղարթ կազմելու համար:

Լավ խնամքի և նպաստավոր հողային կլիմայական պայմաններում պատվաստների մեծ մասը սկսում են ճյուղավորվել և տալիս են միանգամայն զարգացած, հասունացած չիվեր, այդ դեպքում ամառվա կեսին, երբ տնկիները կունենան 110 սմ. բարձրություն, կարելի է ձեռնարկել սաղարթի ձևավորմանը: Դրա համար արմատավզից հաշված 110 սմ. բարձրության վրա կտրել բունը, դազաթից թողնելով 3 այնպիսի ճյուղեր կամ աչքեր, որոնք ամենաուժեղներն են և տարբեր ուղղություն ունեն, որից և կազմել ծառի սաղարթը:

ՏՆԿԱՐԱՆԻ ԽՆԱՄՔԸ 3-ՐԴ ՏԱՐՈՒՄ

Այն միամյակները, որոնք չեն ձևավորվել 2-րդ տարում, այդպիսիները վաղ դարձանը անպայման

պետք է ձևավորել վերևում նշված ձևով: Ամառվա ընթացքում կողերից դուրս եկած բոլոր չիվերը, բացի սաղարթի հիմնական 3 ճյուղերից, պետք է կտրատել, թողնելով 4—5 տերև՝ միամյա բույսը հաստանալու համար: Օգոստոս ամսվա սկզբից բնի վրայի բոլոր տերևը պետք է հիմքից հեռացնել՝ թողնելով միայն 3 հիմնական ճյուղերը:

Ամառվա ընթացքում, ըստ պահանջի, հողամասը պետք է ջրել ցածրադիր շրջաններում 8—10, իսկ լեռնային շրջաններում՝ 4—5 անգամ. կուլտիվացիա, քաղհան կատարել 3—5 անգամ:

ՏՆԿԱՆՅՈՒԹԻ ՀԱՆՈՒՄԸ, ՌԵՍԱԼԻԶԱՑԻԱՆ ՈՒ ՆՐԱ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Տնկանյութը պետք է հանել աշնանը, երբ սկսվում է տերևների մատուցական դեղնում կամ վաղ դարձանը՝ մինչև բողբոջների բացվելը:

Տնկանյութը հանել ձեռքի երկար բահերով կամ ձիու և տրակտորի հատուկ մեքենաներով: Հանելու ժամանակ պետք է ուշադրություն դարձնել, որպեսզի տնկիները 25—30 սմ. կարճ չլինեն և արմատները չվնասվեն: Հաջող հանելու համար սովորաբար տրակիները շարքերի առաջ 30—40 սմ. խորությամբ պետք է առու փորել, այնուհետև բանիորը կանգնելով տնկենու հետևը զգուշությամբ բահով կտրում է արմատները և հրում-զցում առվի մեջ: Հանելուց հետո տնկիները պետք է տեսակավորել, հաշվել և անմիջապես թաղել, որպեսզի արմատները չչորանան:

Թաղելու համար պետք է ընտրել սովորաբար տեղ, ցանկալի է ընտրել դեպի հյուսիս ընկած թեթև թեքությամբ տեղ, որպեսզի դարձանը բողբոջները վաղաժամ չբացվեն և ձմեռը ջերմաստիճանի սուր տատանումներ չլինեն, ինչպես նաև ջրի լճացում տեղի չունենա:

Հողամասի չուրջը 50 սմ. խորությամբ ու լայնությամբ առու փորել՝ հալվող ձյան և անձրեւային

ջրերը հեռացնելու համար (դա միաժամանակ ծառայում է մկներին պաշտպանելուն) :

Տնկիներ թաղելու առուն փորել 50 սմ. խորությամբ, 60—70 սմ. լայնությամբ: Առուի հետևի պատը 45 աստիճան թեք է արվում, որպեսզի տնկիները պատին հենելը հարմար լինի: Տնկիների առաջին շարքը դարսելուց հետո, արմատների վրա՝ առվի հակառակ կողմից, փխրուն, խոնավ հող պետք է լցնել, և ամրացնել: Անհրաժեշտ է խստորեն հետևել, որ պեսզի արմատների և հողի մեջ դատարկ տարածություններ չմնան: Ոչ մի դեպքում չի թույլատրվում խոշոր կոշտեր ունեցող հող լցնել: Հողը կոխտակելուց հետո պետք է ջրել, այնուհետև լցնել հողի մի նոր շերտ այնքան քանակությամբ, որ ծածկի ամբողջ տնկիի $\frac{1}{3}$ մասը:

Առաջին շարքը ծածկելուց հետո սկսում են 2-րդ շարքը և այդպես շարունակում: Ոչ մի դեպքում տնկիները չպետք է ծածկել ծղոտով, որպեսզի մկները նրա մեջ բուն չդնեն:

Սորտերը նշելու համար հողի մեջ պիտակ տնկել, որի վրա յուղաներկով գրել տեսակը և սորտի անունը: Տարբեր սորտեր թողնելու դեպքում, յուրաքանչյուր սորտը մյուսից անջատել՝ ոչ պակաս 1 մետր հեռավորությամբ: Յանկալի է յուրաքանչյուր սորտի համար առանձին խրամատ ունենալ:

Սորտերը խոնելուց խոստակելու համար, բոլոր տնկիները թաղելուց հետո, կազմել այդ հողամասի հատակազիծը և նշանակել, թե որտեղ ինչ սորտ է թաղած:

Տնկիներն ուրիշ տեղ ուղարկելու դեպքում, առանձին սորտերով 20—25-ական հատից խրճիկներ կապել և նշող պիտակ փակցնել: Տնկիների արմատները չորանալուց պաշտպանելու համար, ուղարկելուց առաջ, թաթախել կավի և դոմադրի թանձր չաղախի մեջ:

Հեռու տեղ ուղարկելիս անհրաժեշտ է տնկիները խնամքով հակափորել: Այդ նպատակի համար օգտա-

դործել ռազոթա, մեշոկներ, մամուռ, ծղոտ և հունի-
սին կտրած եղեգ: Հակի քաշը 50—60 կիլոգրամից
չպետք է դերազանցի: Տնկիներին հակերը կապել առնը-
վադն 3 տեղից:

Այլոտմեքենաներով կամ ֆուրգոններով մոտիկ
տարածություն ուղարկելու դեպքում, հատուկ հակա-
վորում չի պահանջվում: Մեքենայի հատակին և կող-
քերին պետք է խոնավ ծղոտ կամ խոտ փռել, տնկինե-
րը կանգնեցնել մի քիչ թեք դրուժյամբ, հնարավորին
չափ խիտ: Արմատների արանքներում խոնավ ծղոտ
դնել, վերեից տնկիները ծածկել բրեզենտով կամ մե-
շոկի կտորով: Անփուլթ տեղափոխումը հաճախ տնկի-
ների չորանալու և տնկելու ժամանակ անհաջողու-
թյունների պատճառ է դառնում:

Հեռու տեղից տնկանյութ ստանալիս, հակերը ան-
միջապես բացել, զննել և, ժամանակավորապես, մինչև
տնկումը, թաղել: Եթե ճանապարհին նրանք թառամել
են կամ արմատները գունափոխվել, թաղելուց առաջ
պետք է ջրի մեջ պահել 1—2 օր, ընդորում առաջին
օրը ջրի մեջ դնել նաև սաղարթը:

Տնկիները թեթևակի սառած լինելու դեպքում,
զննել, նորից փաթաթել և 1—2 օրով պահել ցուրտ
տեղ (այդ արվում է, որպեսզի տնկիները հետզհետե
տաքանան, հետ դան):

Առանձնապես պետք է շտապել վնասված տնկինե-
րը չուտ տնկել և հատուկ ուշադրություն դարձնել
դրանց ժամանակին ջրելու վրա:

ՏՆԿԱՆՑՈՒԹԻ ՍՏԱՆԴԱՐՏԸ

Տնկիներ բաց թողնելիս պետք է խստորեն հետե-
վել, որպեսզի տնկիները համապատասխանեն ՍՍՌՄ
Հողթողկոմատի կողմից մշակված ստանդարտին, քանի
որ տնկիի որակից է կախված տնկումների հաջողու-
թյունը և աճեցողությունը:

Թթնուտ տնկանյութը՝ պատվաստված և ոչ պատ-

վաստված տնկինները, համաձայն ստանդարտի, բաժանվում է երկու տեսակի՝ հետևյալ կարգով.

	1-ին տեսակ	2-րդ տեսակ	Ծանոթություն
1. Բնի երկարությունը արմատավզիկից մինչև սաղարթը սանտիմ.	100	100	Երկու դեպքում էլ սաղարթը պետք է ունենա երեք հիմնական ճյուղեր:
2. Բնի հաստությունը սաղարթի մոտ սանտիմ.	10	7	
3. Արմատային սիստեմայի երկարությունը՝ սանտիմ.	25	20	

Պատվաստված և չպատվաստված թթենու տնկինները տնկարաններից բաց է թողնվում 2—3 տարեկան հասակում:

ԹԹԱՍՏԱՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Շերամապահության կերի բազա ստեղծելու համար, կազմակերպվում են թթենու պլանտացիաներ, այն հաշվով, որ կազմակերպվող թթաստանները լինեն կերակրման վայրերին մոտ, որպեսզի ստացած տերևը օգտագործվի որդի կերակրման ժամանակ՝ առանց դժվարությունների, կամ թե թթաստանին կից նախատեսել շերամատան կառուցումը յուր բոլոր հարմարություններով:

Թթաստաններն ըստ իրենց տնկման սիստեմի բաժանվում են 4 ձևի, 1-ին՝ թթենու բնավոր պլանտացիա, 2-րդ՝ խառը պլանտացիա, 3-րդ՝ թփաձև պլանտացիա և 4-րդ՝ կոմպակտ զծային հատատնկումներ:

ՀՈՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

Թթենու պլանտացիաների հողը հարկավոր է ընտրել աչնանից: Ընտրության ժամանակ պետք է նկատի

ունենալ նրա հետագա ընդարձակումը և մշակման մե-
քենայացումը: Թթենու պլանտացիաներին հատկաց-
ված հողը պետք է ջրով ապահովված լինի, քարերից
և մոլախոտերից մաքուր: Լավագույն հողեր են հա-
մարվում՝ հումուսով հարուստ, խոր, փխրուն ստրուկ-
տուրային, միջակ կալային և ավաղակալային հողե-
րը, որտեղ ստորերկրյա ջրերը գտնվում են հողի մա-
կերեսից 1,5—2 մետրից ոչ բարձր: Թթենու տնկարք-
ներին համար միանգամայն անպետք են համարվում
ճահճացած, աղոտ և մաքուր ավաղային հողերը:

Թթենու պլանտացիաներին հատկացված հողամա-
սերում, հողը մաքրելուց և հարթելուց հետո, պետք է
կատարել խոր վար 30—35 սմ. խորությամբ: Աշխան
տնկումների համար հողամասը պետք է վարել մինչև
սեպտեմբեր ամիսը, իսկ գարնան տնկումներին՝ համար՝
նախորդ տարվա աշնանը:

Նախքան հատակադժումը, հողամասը պետք է փոց-
խել և հարթել՝ միաժամանակ մաքրել արմատներից ու
մոլախոտերի մնացորդներից:

Այնուհետև հողամասը պետք է հատակադժել, նշել
ծառերը տնկելու փոսերի տեղը՝ հաշվի առնելով թթե-
նու պլանտացիաների տնկման սխեման:

Հատակադժումը պահանջում է մեծ ճշտություն,
և դրա համար էլ մեծ տնկարքների հատակադժումը
պետք է կատարել հողաչինարարների միջոցով:

Փոքր հողամասերի հատակադժումը կարելի է կա-
տարել առանց հատուկ գործիքների—ձեռքի ուղեկա-
յի և ցցերի միջոցով: Նման հատակադժման դեպքում
աշխատանքը կատարվում է հետևյալ կերպ. Թթենու
պլանտացիաների համար հատկացված հողամասի չորս
անկյուններում խիվում են բարձր ցցեր: Հողամասի
ամեն մի կողմում, հիմնական չորս ցցերը ուղիղ գծով
պետք է միացնել իրար հետ այնպես, որ ուղիղ ան-
կյուն ստացվի: Այնուհետև պետք է չափել միջարքա-
յին տարածությունները և անցկացնել երկրորդական
լարերը, որոնց վրա հանգույցներով կամ ներկով նշել

միջրույսային տարածությունները: Յուրաքանչյուր հանդույցի տեղում ցից խփել, որը ցույց է տալիս տնկվելիք ծառի տեղը:

Այն հողամասում, որի ռելեֆը հարթ է, հատակագծումը կարելի է կատարել տեղադրաման միջոցով: Այս աշխատանքը կատարվում է 3 բանվորով: Առաջին հերթին ցցերի միջոցով պետք է նշել հողամասի սահմանները: Այդ ցցերի հեռավորությունը մեկը մյուսից պետք է համապատասխանի ծառերի միջչաքային և միջրույսային տարածություններին: Հետևյալ շարքերի և ծառերի տեղերը նշվում են այս ձևով. 2 բանվոր, որոնք դիտողներ են հանդիսանում, շարժվում են հողամասում իրար ուղղահայաց կողմերի ուղղությամբ, իսկ երրորդ բանվորն այդ ուղղությունների հատման տեղում խփում է ցիցը, որը ցույց է տալիս ծառի տեղը: Այս ձևով էլ կատարվում է ամբողջ հողամասի հատակագծումը:

Բնավոր պլանտացիաներում շարքերի, ինչպես և բույսերի հեռավորությունն իրարից պետք է լինի 3 մետր, թիսածև պլանտացիաներում՝ շարքը-շարքից 3 մետր և բույսը-բույսից՝ մեկ մետր:

Հողամասի հատակագծումից հետո պետք է փոսեր փորել՝ հողային պայմաններին համապատասխան (այդ աշխատանքը կատարել տնկումներից մի քանի շաբաթ առաջ):

Բնավոր թթենիներ տնկելու համար, փոսերը պետք է փորել 50—60 սանտիմետր խորությամբ և 80—100 սանտիմետր տրամագծով:

Փոսը փորելու ժամանակ վերին շերտի հողը պետք է լցնել մի կողմ, իսկ ցածի շերտի հողը՝ մյուս կողմ: Այս արվում է այն նպատակով, որպեսզի ծառը տնկելու ժամանակ հնարավոր լինի երեսի շերտի հողամասերից հողը լցնել արմատների մոտ, իսկ ներքևի շերտի ավելի աղքատ հողը լցնել փոսի երեսին, որպեսզի հնարավոր լինի հետագայում պարբերաբար մշակելով հարստացնել այն:

ԲՆԱՎՈՐ ԹԹԵՆՈՒ ՊԼԱՆՏԱՑԻԱՅԻ ՏՆԿՈՒՄԸ

Թթենու տնկիները աչնանը պետք է տնկել տերե-
վաթափից հետո և վաղ դարնանը մինչև բողբոջների
ուռչելը: Աչնանը թթենու տնկիների տնկումները պետք
է կատարել կայուն սառնամանիքները սկսվելուց 10—15
օր առաջ:

Գարնանը պետք է տնկել որքան կարելի է շուտ,
քանի որ ուշ տնկված տնկիները վնասվում են ջրի ու-
ժեղ գոլորշիացման հետևանքով, նոր տնկված ծառի
արմատային սխտեմը հնարավորութուն չի ունենում
բավարարել բույսի կողմից պահանջվող ջրի և սննդի
քանակը, այսպիսով խանգարվում է ջրի բալանսը և
տնկիները չորանում են: Բնավոր թթենու պլանտացիան
տնկվում է շարքը-շարքից 3 մետր, բույսը-բույսից 3
մետր հեռավորությամբ: Տնկելուց 10—15 օր առաջ
փոսի երկու երրորդ մասը պետք է լցնել հողով՝ փոսի
հատակը լցնելով վերևի պարարտ հողով:

Տնկարանից ստացված տնկանյութը, նախքան տն-
կելը, պետք է ստուգել և ժամանակավորապես թաղել
խոնավ հողում: Եթե նկատվի որ տնկիները թառամել
են կամ մի քիչ ցամաքել ու արմատները դուռավորի-
վել, այդ դեպքում պետք է ջրում սրահել 1—2 օր, որից
հետո թաղել կամ տնկել:

Նախքան տնկելը պետք է ստուգել արմատային
սխտեմը և հեռացնել արմատների կոտրված և վնաս-
ված մասերը, նաև կտրել գլխավոր արմատի ծայրերը,
այնպես, որ նրա երկարությունը հասնի 25—30 սանտի-
մետրի:

Տնկելու աշխատանքը կատարվում է երկու բանվո-
րով, նրանցից մեկը տնկին բռնում է փոսի մեջ և պահ-
պանում է ուղղությունը, իսկ մյուսը՝ հողը լցնում
տնկու մասերի վրա:

Տնկիները պետք է տնկել այնպես, որ նրանց ար-
մատավորիկը հողի մակերեսից 3—5 սանտիմետր բարձր

լինի և այն հաշիւով, որ հողը նստելուց հետո արմատավելիկը հավասարի չհողի մակերեսին: Հողը լցնելու ընթացքում տնկին պետք է թեթևակի կերպով շարժել և թափ տալ, վեր քաշել բնից, որպեսզի նրա արմատները փոստում լայն դասավորվեն և հողը անցնի արմատների առանցքներին: Այնուհետև հողը ոտներով պետք է ամուր տրորել, փոսի եզրից դեպի ներս՝ դեպի բունը: Տնկելուց հետո պետք է տնկիի շուրջը, բաժակ պատրաստել և անմիջապես ջրել: Զուրը նպաստում է հողի ամուր միացմանը արմատներին և նրանց տարածման միջավայրում ստեղծում է խոնավ պայմաններ՝ նպաստելով նրանց կաշելուն և հետագա զարգացմանը: Ամեն անգամ ջրելուց հետո, հողը քեշի դալուց հետո, բաժակները պետք է փխրեցնել:

Զորացած թթենու ծառերի տեղը պետք է տնկել նորերը: Վերատնկման ենթակա ծառերի փոսերը պատրաստել տնկելուց երկու շաբաթ առաջ, տնկել ժամանակին և նրանց նկատմամբ նույն խնամքը տանել, ինչ պահանջվում է նորատունկ թթենու պլանտացիայի համար:

ՀՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ ԵՎ ՄԻՋՇԱՐԲԱՅԻՆ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՆԵՐԻ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԱՍՍԱՎՈՐՈՒՄԸ

Սկզբնական տարիներում, երբ թթենու պլանտացիաներում ծառերը դեռևս լրիվ չափով չեն զբաղեցնում իրենց հատկացված ամբողջ տարածությունները, այդպիսին կարելի է օգտագործել ուրիշ կուլտուրաների տակ:

Այդ կուլտուրաները մի կողմից տնտեսությանը կտան լրացուցիչ եկամուտ, իսկ մյուս կողմից թթենու տնկարջների համար կստեղծեն բարենպաստ պայմաններ՝ լայնացնելով հողի ստրուկտուրան և հաքստացնելով այն սննդանյութերով:

Թթենու պլանտացիայի միջշարքային տարածու-

Թյունները կարելի է գրադեցնել բանջարանոցային, բոստանային և դաշտավարական կուլտուրաներով:

Միջարքային տարածություններում ցանվող այլ կուլտուրաները թթենու ծառերի հետ պետք է ջրի նույնանման պահանջ ունենան:

Արգելվում է մշակել ուշ ջուր պահանջող բույսերը (օր. ուշահաս կաղամբ): Ծառերի խնամքին չխանգարելու համար բանջարանոցային և դաշտավարական կուլտուրաները ցանվում են հիմնական թթենիների չարքերից մեկական մետր հեռավորության վրա:

Տարիներին ընթացքում, աստիճանաբար, միջարքային տարածություններում մշակվող կուլտուրաների տարածությունը պակասեցվում է, որպեսզի չարգելակի ծառերի նորմալ զարգացումը:

Հողի համապատասխան մշակումը խոշոր նշանակություն ունի թթենու ծառերի նորմալ զարգացման համար: Եթե միջարքային տարածությունը թողնված է որպես սև ցել, ապա տարվա ընթացքում թթենու պլանտացիաներում պետք է կատարվեն հետևյալ աշխատանքները. աշնանը, ոչ ուշ քան դեկտեմբերի 1-ը, միջարքային տարածությունը պետք է վարել 18—20 սմ. խորությամբ կամ համատարած փորում կատարել ձեռքով և կրկնավարել դարնանը, մինչև թթենու ծառերի բողբոջների բացվելը: Բացի դրանից, ամառվա ընթացքում փխրացնել 3—4 անգամ, որից մեկը՝ խոր փխրեցումը կատարել ծառերի շուրջը, թթենու տերևի օգտագործումից հետո, բայց ոչ ուշ քան 10 օրվա ընթացքում: Աշնան վարը նպաստում է հողի լավ աերացիային և խոնավության կուտակմանը, նաև արմատային սխտեմի պահպանմանը:

Թեք լանջերում միջարքային տարածությունների հողը լվացումից ապահովելու համար, անհրաժեշտ է ճմալորել և, հնարավորության սահմաններում, ամեն տարի մեկական փոցխում կատարել:

Աշնանը ծառերի շուրջը պետք է փորել 12—16 սմ. խորությամբ, դարնանը մինչև ծառերի բողբոջները

բացվելը հողը խոր փխրեցնել և նույնը ամառվա ընթացքում կրկնել 3—4 անգամ, որից մեկ փխրեցումը կատարել թթենու տերևները օգտագործելուց հետո:

ՌՌՌՌՌՌՄ

Չորային շրջաններում. թթենու ծառերի զարգացման և նրանց տերևի բերքատվության բարձրացման համար մեծ նշանակություն ունի ոռոգումը: Տարբեր հողեր՝ ջրի տարբեր կլանողականություն ունեն. ստրուկտուրային հողերը մթնոլորտային տեղումներն ավելի լավ են կլանում, քան փոշիացած և ավազային հողերը: Փոշիացած հողերը շատ քիչ քանակով են ջուր կլանում, մնացածը հողի մակերեսով հոսում է, իսկ ավազային հողերում ջուրը ներծծվում է խոր շերտերը:

Բույսերը ջրով մասամբ կարելի է ապահովել հողում՝ վարի, փխրեցման միջոցով՝ մթնոլորտային տեղումները (անձրևներ և ձյուն) կուտակելով:

Հայաստանի համարյա բոլոր վայրերում անհրաժեշտ է կիրառել արհեստական ոռոգում: Թթենու պլանտացիաների ոռոգման ամենալավ ձևը ակոսներով ոռոգելն է: Այս ձևով ջուրը հողի մեջ թափանցում է թե խորությամբ և թե հորիզոնական: Եթե ստորերկրյա ջրերը մոտ են և աղիացած, պետք է հետևել, որ դրանք չբարձրանան և չաղիացնեն հողը: Պետք է ոռոգել աշնան, որ հողի այն շերտը, որտեղ տարածված է արմատային սխտեմը, ջրով հագնա:

Թեք լանջերում ոռոգման առուները պետք է կառուցել՝ թեքությունը ուղղահայաց կամ հորիզոնական ձևով:

Օգտագործվող թթենու պլանտացիաները պետք է ոռոգել 6—8 անգամ, իսկ նորաստուկի պլանտացիաները՝ հաճախ, բայց ավելի քիչ նորմաներով: Զրեւու ժամկետները կախված են հողային և կլիմայական պայմաններից: Առաջին ջուրը պետք է տալ վաղ գարնանը,

մինչև բողբոջներին բացումը (այս ջուրը նպաստելու է բողբոջների միահավասար բացմանը), երկրորդ ջուրը՝ բողբոջները բացվելուց հետո, բայց ոչ ուշ, քան 10—15 օրվա ընթացքում, երրորդ ջուրը տրվում է հունիսի սկզբներին (այս ջուրը ապահովում և ուժեղացնում է տերևների զարգացումը), չորրորդ ջուրը (որը պարտադիր է համարվում), պետք է տրվի թթենու ծառերի տերևները լրիվ օգտագործելուց հետո, բայց ոչ ուշ, քան 10 օրվա ընթացքում (այս ջուրը նպաստում է թթենու ծառերի աճմանը և երաշխիք է մյուս տարվա տերևի լավ և բարձր բերք ստանալուն: Հինգերորդ ջուրը տրվում է 15—20 օր հետո (ուշ աշնանաշին ջուրը տրվում է տերևաթափից հետո մինչև հողի սառչելը): Այս ջուրն անհրաժեշտ է նամանալանդ չոր աշնան դեպքում և չորային չրջաններում, որտեղ ձյան չերտերը բարակ են լինում և ծառերը տուժում են հողը ցամաքելուց: Ոռոգման նշված այս ժամկետները չպետք է բացառեն լրացուցիչ միջանկյալ ոռոգումների հնարավորութունը, որոնք կատարվում են՝ նայած տարվա օդերեվուլթաբանական պայմաններին:

ԲՆԱՎՈՐ ԹԹԵՆՈՒ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ

Աշնանը և դարնանը տնկված թթենու պլանտացիաներում, թթենիները անհրաժեշտ է ձևավորել. տնկարանում կազմակերպված 3 հիմնական սաղարթի ճյուղերը դարնանը պետք է կտրել 40 սանտիմետր բարձրության վրա: Ամառվա ընթացքում դրանց վրա դուրս եկած կողքի բոլոր շիվերը հիմքից կտրել, թողնելով յուրաքանչյուր հիմնական ճյուղերի, ծայրին միայն 2-ական շիվ՝ 2-րդ աստիճան ստեղծելու համար: Եթե հիմնական 3 ճյուղերի վրա թողնված 2-ական ճյուղերը 25—30 սմ. բարձրության վրա ունենում են 5—6 սմ. հաստություն, այդ դեպքում նույն բարձրության վրա ճյուղերի ծայրերը պետք է կտրել, որով կազմակերպվում է սաղարթի երկրորդ աստիճանը: Հետագայում

այդ ճյուղերի վրա դուրս եկած միամյա ճյուղերը պետք է կտրել 1—1,5 սմ. բարձրությամբ (այսպիսով ստացվում է 6 բուռնկանի սաղարթ) և օգտագործել չեքամի որդերի կերակրման համար:

Հետագա տարիներում թթենու ծառը որդի կերակրման ժամանակ օգտագործելիս, կտրել այդ 6 հիմնական ճյուղերից դուրս եկող միամյա չիվերը՝ թողնելով հիմքում 1—1,5 սմ., միաժամանակ հիմքից կտրել բնի վրա աճած և առաջին ու երկրորդ աստիճանի հիմնական ճյուղերից:

Եթե բնավոր թթենու պլանտացիան տնկված է չպատվաստած տունկիներով, անհրաժեշտ է (զազաթի) սաղարթի 3 հիմնական ճյուղերը պատվաստել 5—8 սմ. բարձրության վրա: Աջքապատվաստը կատարել ամառը հունիսի 25-ից մինչև հուլիսի 5-ը, կամ մյուս տարի դարնանը ծառերի հյուսիսարևմտյան ժամանակ, այն է՝ մայիսի առաջին կեսին: Աջքապատվաստի տեխնիկական և հետագա խնամքը նույնն է, ինչ որ տնկաբանում աջքապատվաստի նկատմամբ ունեցածը, իսկ ձևավորումը՝ կատարվում է ձևավորման ընդհանուր կարգով:

ԹԹԵՆՈՒ ԹՓԱԶԵՎ ՊԼԱՆՏԱՑԻԱՅԻ ՏՆԿՈՒՄԸ

Թվաձև թթենու պլանտացիաների համար նախատեսված հողը պետք է թեթև լինի, մաքուր, անդանյութերով հարուստ, քարերից ու մոլախոտերից ազատ, մակերեսը հարթ և ջրով ապահովված:

Պլանտացիայի հողը պետք է վարել աչնանը 30—35 սմ. խորությամբ: Գարնանը, տնկելուց առաջ, հողամասում կրկնավար կատարել 18—20 սմ. խորությամբ, այնուհետև փոցխել, հողը հարթել և մաքրել քարերից ու մոլախոտերից: Միջարքային տարածությունները մեքենայացման ենթարկելու նպատակով, շարքերի ուղղությունը պետք է միատեսակ լինի՝ ուղղադիմ, իսկ միջարքային տարածությունը, բոլոր դեպքերում, միևնույն լայնությունն ունենա:

Թփաճև պլանտացիայի միջարքային տարածությունը պետք է լինի 3 մետր, իսկ բույսը բույսից մեկ մետր հեռու. այսպիսի տնկման դեպքում մեկ հեկտարում տնկվում է 3340 բույս:

Թփաճև պլանտացիաները տնկվում են առաջին տեսակի ստանդարտ բուսակներով: Բուսակները պետք է տնկել վաղ գարնանը՝ մինչև բույսերի հյուսիսային մասը, իսկ աշնանը, տերևաթափից՝ հետո, մինչև ցրտերն ընկնելը: Նախքան տնկելը, բուսակների արմատներն ազատել վիրավոր մասերից և առանցքային արմատը թողնել 20 սանտիմետրից ոչ պակաս երկարությամբ:

Տնկել կարելի է տնկող ձողով կամ բահով. տնկող ձողով տնկելու ժամանակ աշխատում են երկու հոգով, — նրանցից մեկը ձողով հողում, փոս է բացում 22 սմ. խորությամբ, իսկ երկրորդը փոսում դնում է բուսակը, ոտքով ամրացնում և ստուգում չարքերի ուղղությոնը. բուսակը տնկել այնպես, որ արմատա՝ վիզը հավասար լինի հողի մակերեսին:

Բահով տնկելու ժամանակ, մեկ բահի խորությամբ պետք է ուղիղ չարքերով փոսեր, փորել և հոշը լցնել աջ ու ձախ կողմը:

Տնկելու ժամանակ ձախ ձեռքով բռնել բուսակը փոսի մեջ հողին ուղղահայաց, աջ ձեռքով փոսի մեջ լցնել կողքի հողն այնպես, որ նա լայն դասավորվի արմատների արանքում, ապա ծածկել ամբողջ արմատային սիստեմը. տնկելուց հետո հողն ամրացնել ոտքերի ծայրերով:

Տնկման ժամանակ բուսակները պահել կողովում կամ դուլլի մեջ և արմատները ծածկել խոնավ շորով:

Տնկելիս ստուգել, որ չարքերը ուղիղ լինեն. տնկելուց անմիջապես հետո ջրել: Թթենու թփաճև պլանտացիայի հողի մշակումը, միջարքային կուլտուրաների հերթական դասավորումն ու ոռոգումը նույնն է, ինչ որ նախատեսված էր բնավոր պլանտացիայի նրկատմամբ:

ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄ

ԹԹԵՆՈՒ ԹՓԱԶԵՎ ՊԼԱՆՏԱՑԻԱՑՈՒՄ

Տնկելուց հետո տունկի ցողունը (բունը) կտրել հողի մակերեսից 20 սմ. բարձրությամբ: Երբ 20 սմ. բարձրությամբ թողած տունկի վրա նոր երիտասարդ չիվերը հասնեն 12—15 սմ. բարձրության, դրանցից ընտրել և թողնել 3 ամենաուժեղները, որոնք լինելու են ապագայի հիմնական ճյուղերը, իսկ մնացածները հիմքից կտրել:

Եթե թողած 3 ճյուղերը անհավասար են աճում, ապա, վեգետացիայի 2-րդ կեսում, հիմնական ճյուղերի աճեցողությունը հավասարեցնելու նպատակով, ուժեղ աճող ճյուղերի ծայրերը ծեփատել:

Տնկման 2-րդ տարին, դարնանը, մինչև հյութաշարժությունը սկսվելը, մաքրել 3 հիմնական ճյուղերի վրա դուրս եկած կողքի չիվերը մինչև 50 սմ. բարձրությամբ՝ հողի մակերեսից հաչված:

3 հիմնական ճյուղերը 50 սմ. բարձրության վրա կտրել, եթե նրանց հաստությունը հիշյալ բարձրության վրա հասնում է 2—3 սմ-ի:

Հետագա տարիներում, տերևը օգտագործելու, փամանակ, կտրել հիմնական ճյուղերի ծայրերից դուրս եկած բոլոր չիվերը, թողնելով 1—1,5 սմ., իսկ բոլոր այն չիվերը, որոնք դուրս են եկել հիմնական ճյուղերի կողքից ու արմատավզից՝ հիմքից կտրել: Այսպիսով ստացվում է 3 բուռնցքային թուփ:

Թիփաձև պլանտացիայի առավելությունը կայանում է նրանում, որ չահագործման է հանձնվում 3—4-րդ տարում:

ԹԹԵՆՈՒ ԽԱՌԸ ՊԼԱՆՏԱՑԻԱՑԻ ՏՆՎՈՒՄԸ

Թթենու խառը պլանտացիայի հողի ընտրությունը, մշակումը, միջչարքային կուլտուրաների հերթա՝

կան դասավորումը և խնամքը նույնն է, ինչ որ նախատեսված է բնավոր և թվածև պլանտացիաների համար:

Խառը պլանտացիան տարբերվում է բնավոր և թվածև պլանտացիաներից նրանով, որ այդ պլանտացիան տնկվում է բնավոր տնկիներով և բուսականությամբ՝ պաշտպանելով տնկման հաջորդականությունը և շարքերի ուղղությունը:

Խառը պլանտացիան տնկվում է շարքը-շարքից 3 մետր, բույսը-բույսից 1 մետր հեռավորությամբ, կարելի է տնկել նաև շարքը-շարքից 4 մետր, բույսը-բույսից 1 մետր հեռավորության վրա:

Խառը պլանտացիան տնկվում է հետևյալ հաջորդականությամբ. շարքը-շարքից 3 մետրի դեպքում՝ շարքի սկզբում տնկել մեկ բնավոր տնկի, որից հետո 2 բուսակ, նորից մեկ բնավոր տնկի, ևս 2 բուսակ ու այս հաջորդականությունը շարունակել մինչև շարքի վերջը և հողափափ տնկումն աւարտելը:

Այս ձևով տնկելիս մեկ հեկտարի վրա տեղավորվում է 1115 բնավոր տնկի և 2225 հատ բուսակներ, ընդամենը՝ 3340 հատ բույս:

Շարքը-շարքից 4 մետր: Հեռավորության վրա տնկելու դեպքում, մեկը տնկվում է բնավոր տնկի, 3-ը բուսակ. այսպիսով մեկ հեկտարի վրա տնկվում է 2225 հատ բույս, որից բնավոր տնկի՝ 625 հատ և բուսակներ՝ 1600 հատ:

Փոսերի փորելը, տնկման ժամկետը, բնավոր տնկիների և բուսակների ձևավորումը նույնն է, ինչ որ պահանջվում է բնավոր և թվածև պլանտացիաների համար:

ԿՈՄՊԼԿՏ-ԳԾԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՏԱՏՆԿՈՒՄՆԵՐ

Կոմպակտ-գծային և հատատնկումները կատարվում է այն հաշվով, որ թթենու ծառերի ցրվածությունը հառաջանա և չերամի որդերի կերակրման շրջ-

Չանում հեշտ լինի նրանց օգտագործումն ու տեղափոխումը: Հատատնկումները կարելի է կատարել բոլոր տեսակի առուների ափերին, տնամերձ հողամասերում և այգիների շուրջը:

Մագիստրալ և այլ առուների ափերին տնկել՝ տընկին-տնկիւից 2 մետր հեռավորության վրա, իսկ մանր առուների, տնամերձ հողամասերի և այգիների շուրջը տնկել 3 մետրի վրա: Առուների ափերին տնկելիս պետք է հաշվի առնել առվի մեջ հոսող ջրի բարձրությունը և հողի խոնավանալու հնարավորությունները՝ ծառերի արմատների տարածման տեղերում:

Հողի մշակությունը, խնամքը և ծառերի աչքապատվաստումը՝ ձևավորումը կատարվում է նույն ձևով, ինչ որ բնավոր պլանտացիաներում:

ԹԹԵՆՈՒ ՀԻՆ ԾԱՌԵՐԻ ԽՆԱՄԻՐ

Բարձրարուն հատատունի թթենու ծառերի տերևի բերքատվությունը բարձրացնելու նպատակով, անհրաժեշտ է առաջին հերթին նրանց ապահովել ջրով, օրինակելի խնամքով և պարարտանյութով:

Սմբողջ վեգետացիայի ընթացքում ծառերի բների շուրջը բահով փորել 2 մետր չափափողով 18—20 սմ. խորությամբ: Նույն ժամանակամիջոցում ծառերի շուրջը փորել 2 անգամ՝ մեկ անգամ աչնանը, մեկն էլ, պարտադիր կարգով, ծառի օգտագործելուց հետո, բայց ոչ ուշ քան 10 օրվա ժամանակաշրջանում. բացի դրանից վեգետացիայի ընթացքում փխրեցում կատարել 3 անգամ: Թթենու ծառերը ջրել 5 անգամից ոչ պակաս, որից մեկ ջուրը տալ տերևի օգտագործումից հետո, բայց ոչ ուշ քան 10 օրվա ընթացքում: Շերամի որդի կերակրման ընթացքում ծառերի սաղարթը մաքրել կոտրատված, չորացած և հիվանդ ճյուղերից: (Թթենու ծառերի պարարտացումը՝ տես պարարտացման գլուխ):

ԹԹԵՆՈՒ ԾԱՌԵՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑՈՒՄ ԵՎ
ՍԱՂԱՐԹԻ ՎԵՐԱԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ

Հասակավոր, հիվանդ և ցածր տերևատու թթենու ծառերի երիտասարդացումը և վերաճեցումը կատարվում է՝ վաղօրոք հաշվի առնելով այդպիսի ծառերի քանակը: Բոլոր դեպքերում այդ աշխատանքը կատարվում է պլանային կարգով՝ համաձայնեցնելով տեխնիկական կոլտուրայի բաժնի և շրջմետաքսի հետ, այն հաշվով, որ չանդրադառնա շերամապահության զարգացմանը և չպակասի բաշխվող գրենայի տուփերի քանակը:

Երիտասարդացման ենթակա ծառերի հիմնական ճյուղերը փոքր թեքությամբ կտրել անմիջապես բուռնցքի տակից սուր սղոցով, կտրվածքը լայն մաքրել այդու դանակով և մածիկով ծածկել: Եթե բուռն փչակ ունի և այդ փչակը գտնվում է հողի երեսից մեկ մետրից բարձր, այդ դեպքում կտրել փչակի ներքևից, իսկ երբ փչակը մեկ մետրից ցածր է՝ ծառի բուռն կտրել հենց արմատավզից (գետնի երեսից)։ (Երկու դեպքում էլ այդ աշխատանքը կատարել վաղ դարձանը՝ փետրվար, մարտ ամիսներին):

Ծառերի վերաճեցումն փամփայլ անհրաժեշտ է թողնել 3—4 աստիճանի սաղարթ, բայց ոչ պակաս 2 աստիճանից: Հազվադեպ դեպքում, եթե ծառի սաղարթն ունենում է երեք մետրից ավելի երկար ճյուղեր, այդ դեպքում անհրաժեշտ է հիմնական ճյուղերը մինչև սաղարթի առաջին աստիճանը մեկ մետր բարձրությամբ կտրել:

Երիտասարդացրած և վերաճեցված թթենու ծառերից ոչ մի դեպքում թույլ չի տրվում առաջին տարում վերցնել տերևը՝ որդերի կերակրման համար:

Երիտասարդացրած և վերաճեցված ծառերի սաղարթը հիմնել 2-րդ տարում շերամի որդերի կերակրման շրջանում: Կտրած տեղերից դուրս եկած ճյուղերից ընտրել 3 լայն զարգացած ու տարբեր ուղ-

դուժյամբ դասավորված ճյուղեր և այդ ճյուղերը կտրել 40 սմ. բարձրության վրա, թողնելով յուրաքանչյուր կտրած ճյուղի ծայրին 2-ական ճյուղ՝ երկրորդ աստիճան ստեղծելու նպատակով: Ձևավորման չափունակությունը նույնն է, ինչ, որ բնավոր պլանտացիաներում:

Այն ծառերը, որոնք պատվաստած չեն, բերքատվությունը ցածր է և տերևները ուժեղ բլթակավոր, անհրաժեշտ է պատվաստել այնպես ինչպես պատվաստվում են ծառերը բնավոր պլանտացիաներում:

ԹԹԱՍՏԱՆՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Շերամի որդերի կերակրման ժամանակ թթենինները միանգամից չօգտագործել, այլ օգտագործել աստիճանաբար: Որդի 1-ին և 2-րդ հասակներում օգտագործել թփածն ծառերի բնի և նրանց բուռնցքների վրա դառնալով բոլոր մանր և ավելորդ ճյուղերի տերևները՝ առանց ճյուղերին, բողբոջներին և կեղևին վնասելու, սրկել նաև բնավոր ծառերի բնից դուրս եկած ճյուղերի տերևները:

Որդերի կերակրման 3-րդ հասակում օգտագործել թփածն ծառերի բուռնցքների վրա դառնալով ճյուղերը՝ կտրելով նրանց 1—1,5 սմ. բարձրությամբ, իսկ բնավոր ծառերի բների ու սաղարթի միջին մասի մանր ճյուղերը հիմքից կտրել:

Որդերի կերակրման 4-րդ և 5-րդ հասակներում աստիճանաբար կտրել բնավոր ծառերի սաղարթի հիմնական ճյուղերի վրա դուրս եկած միամյա չիվերը և վերջին հասակում՝ կտրատել բոլոր միամյա չիվերը՝ թողնելով 1—1,5 սմ. բարձրությամբ:

Թթենու ծառերն օգտագործելուց անմիջապես հետո ուղղել սաղարթը: Եթե օգտագործման ժամանակ կանոնավոր չեն կտրվել և մնացել են ավելորդ մասեր կամ ճյուղեր, այդպիսիք անհրաժեշտ է կանոնավոր կտրել և թողնել միայն հիմնական ճյուղերի բուռնցք-

ների վրա 1—1,5 սմ. բարձրութեամբ բուխակ, որից հետադա տարում կղարդանան փարթամ շիվեր:

Թթենու ճգտագործման, երիտասարդացման, ձևավորման ընթացքում ծառերի կտրվածքները պետք է կատարել այնպես, որ ոչ մի վնաս չհասնի հիմնական ճյուղերին, չկոտրել ճյուղերը, կեղևը չպոկել և վերքեր չառաջացնել: Թթենու բարակ ճյուղերը կտրել այդու սուր դանակով կամ սեկատորով, իսկ հաստ ճյուղերը այդու սղոցով: Բոլոր տեսակի ճյուղերի կտրվածքը պետք է թեք լինի, հակառակ դեպքում անձրևի կաթիլների կուտակումից կտրվածքում փտում է առաջանում: Սղոցով կատարված կտրվածքը պետք է հարթել այդու սուր դանակով:

Երեք սանտիմետր և ավելի հաստութուն ունեցող ճյուղերի կտրվածքները պետք է ծածկել ֆարսիդի կամ Շափրովի մածիկով:

Ֆարսիդի մածիկի կազմութունն է՝ 2 մաս տավարի թարմ աղբ, 1 մաս կիր կամ դաջ:

Շափրովի մածիկի կազմութունն է՝ 50 մաս տավարի թարմ աղբ, 20 մաս կիր, 29,9 մաս փայտի մոխիր և 0,1 մաս կայծաքարի ավազ:

ԹԹԵՆՈՒ ՏՆԿԱՐՔՆԵՐԻ ՊԱՐԱՐՏԱՅՈՒՄԸ

Թթենու ծառերի նորմալ զարգացման և տերևի բարձր բերք ստանալու տեսակետից, հողի մշակման հետ միասին, մեծ նշանակություն ունի նաև հողի պարարտացումը: Թթենու տնկարքները կարելի է պարարտացնել ոչ միայն օրգանական (գոմաղբ և այլն), այլև հանքային (ազոտական, ֆոսֆորական և կալիական) պարարտանյութերով: Օրգանական պարարտանյութ օգտագործելու դեպքում, ավելի լավ է ֆեկտ է ստացվում, որովհետև բույսը սնման համար ստանում է բոլոր անհրաժեշտ նյութերը՝ ազոտ, ֆոսֆոր, կալի և այլ նյութեր, միաժամանակ լավանում են հողի ֆիզիկական հատկությունները: Թթենու պլանտացիաներում

որպես օրգանական պարարտանյութ օգտագործում են՝ գոմաղբը, կոմպոստը (կարելի է գործադրել նաև տիղմը) :

Հանքային պարարտանյութերից ամենից արժեքավորն է ազոտը, որը համարյա բոլոր տեսակի հողերում մեծ էֆեկտ է տալիս: Ազոտը բաղմանկողմանի ազդեցություն է թողնում ծառերի աճման ու զարգացման վրա: Նա ուժեղացնում է չիվերի և տերևների աճը:

Ազոտային պարարտանյութն ավելի մեծ էֆեկտ է տալիս ֆոսֆորի և կալիումի միասնության դեպքում: Տրվող պարարտանյութերի նորման կախված է հողի տեսակից, ծառի հասակից և միջարձային տարածությունների օգտագործումից:

ՊԱՐԱՐՏԱՑՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ, ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ ԵՎ ԶԵՎԵՐԸ

Թթենու պլանտացիաներն, ինչպես և հատատունի ծառերն անհրաժեշտ է քիմիական պարարտանյութով պարարտացնել վեգետացիայից մեկ ամիս առաջ, հակառակ դեպքում՝ մինչև վեգետացիայի օկիզը:

Օրգանական պարարտանյութերն, ամեն դեպքումն էլ, մտցվում են աչնանը՝ ցրտահերկի ժամանակ և ծառերի բների շուրջը՝ աչնան փորի ընթացքում:

Մեկ հեկտար պլանտացիային պետք է տալ հետևյալ քանակությամբ հանքային պարարտանյութ.

- ա) Ազոտային (ամոնիում սուլֆատ) 20 տոկ. 600 կլգ.
- բ) Փոսֆորային (սուպերֆոսֆատ) 18 տոկ. 500 կլգ.
- գ) կալիումի աղ 60 տոկ. 100 կլգ.

Քիմիական պարարտանյութերի յուրաքանչյուր տեսակը, կշռելուց առաջ, պետք է առանձին-առանձին լավ մանրացնել, մաղել 2—3 միլիմետրանոց մաղով, կշռել, խառնել իրար հետ, որից հետո ավելացնել 1:5 հարաբերությամբ մաքուր հող (1 մաս պարարտանյութ 5 մաս հող) և նորից լավ խառնել: Թթենու պլանտա-

ցիաները պարարտացվում է ակոսներով, որի համար անց է կացվում ակոսներ՝ մեկ ձիու գութանով կամ բահով՝ 18—20 սմ Վ խորությամբ և չարքից 20—30 սմ. հեռավորության վրա, պարարտանյութի խառնուրդը հավասարաչափ չաղ է տրվում ակոսի մեջ ու ծածկվում հողով:

Գոմաղբով պարարտացնելիս մեկ հեկտարին տրվում է 50—60 տոննա: Գոմաղբը պետք է չաղ տալ միջ-չարքային տարածություններում հավասարաչափ և ան-միջապես հողը վարում 20 սմ. խորությամբ:

Բնավոր թթենիներից, որոնց բնի հաստությունը մեկ մետր բարձրության վրա 5—25 սանտիմետր է, մեկ ծառի բնի շուրջը տրվում է հանքային պարար-տանյութ.

ա) Աղտառային (ամոնիում սուլֆատ) 20 տոկ. 0,6 կլգ.	
բ) Ֆոսֆորային (սուպերֆոսֆատ) 18 » 0,5 »	
գ) Կալիումի աղ 60 » 0,1 »	
Ընդամենը՝ 1,2 կլգ.	

Բնի հաստությունը 25 սմ. ավելի լինելու դեպ-քում, մեկ ծառին պետք է տալ պարարտանյութ.

ա) Աղտառային 20 տոկ. 1,2 կլգ.	
բ) Ֆոսֆորային 18 տոկ. 0,8 »	
գ) Կալիումի աղ 60 տոկ. 0,2 »	
Ընդամենը՝ 2,2 կլգ.	

Նշված տեսակի հանքային պարարտանյութեր չու-նենալու դեպքում, կարելի է օգտագործել տեղում ե-ղած պարարտանյութը, ելնելով հետևյալ հաշվառքից՝ մեկ ծառի բնի շուրջը, որն ունի մինչև 25 սմ. հա-ստություն, մտցնել մաքուր աղոտ 300 գրամ, ֆոսֆոր 150 գրամ և կալիում 150 գրամ:

Մեկ ծառի շուրջը, որի բնի հաստությունը 25 սմ. ավել է, մտցնել պարարտանյութ՝ մաքուր աղոտ 450 գրամ, ֆոսֆոր՝ 225 գրամ, կալիում՝ 225 գրամ: Եթե

թիվներու ծառի բնի հաստութիւնը մինչև 25 սմ. է, այդ դեպքում մեկ թիվներու ծառի բնի շուրջը մտցրվում է դոմաղը՝ 0,5 ցենտներ, իսկ բնի հաստութիւնը 25 սմ.՝ ամբիւր լինելու դեպքում՝ մեկ ցենտներ դոմաղը:

Հանքային պարարտանյութերը և դոմաղը հավա- սարաչափ պետք է շաղ տալ ծառի բնի շուրջը 1,5—2 մետր շառավիղով, բնից 30—35 սմ. հեռավորութեան վրա և բահով փորել 18—20 սմ. խորութեամբ՝ մտցնելով դոմաղը և քիմիական պարարտանյութերը հողի տակ ու ջրել:

Գոմաղքով պետք է պարարտացնել աշնանը կամ ծառերի տերևի օգտադործումից հետո, իսկ հանքային պարարտանյութերով՝ վաղ գարնանը, մինչև վեգետա- ցիայի սկիզբը:

ԹԹԵՆՈՒ ՏՆԿԱՐՔՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ ՎՆԱՍ- ՎԱԾՔՆԵՐԻՑ, ՈՐՈՆՔ ԱՌԱՋԱՆՈՒՄ ԵՆ ԲԱԿՏԵ- ՐԻԱԼ ԵՎ ՍՆԿԱՅԻՆ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ՈՒ ԱՅԼ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՐԱՋԻՏՆԵՐԻՑ

ա) Բժաւորութիւն.

Այս հիվանդութեան դեպքում տերևի վրա երեւում է մոխրա-դորչազուն բիծ՝ չրջապատված մուգ-դորչա- դույն չրջանակով. հիվանդութիւնը գլխավորապէս զարգանում է հունիսի առաջին կեսերից: Հիվանդու- թիւնը երեւալուն պէս, հարկավոր է կազմակերպել հիվանդ ծառերի տերևների օգտադործումն, այլապէս ամբողջ թիվատանը կվարակվի և չերամի որդերը կմնան առանց կերի: Աշնանը տերևաթափից հետո անհրաժեշտ է տերևները հավաքել ու այրել:

բ) Բակտերիոզ

Այս հիվանդութիւնը թիվներու տերևի վրա արտա- հայտվում է մուգ-դորչազուն բծերով, իսկ չիվերի վրա սև բծերով, որից վնասվում է չիվերի կեղևը՝ մինչև չիվի միջուկը: Այս հիվանդութեան դեմ պայքա- րի միջոցներն են. աշնանը տերևները հավաքել ու այ-

րել. վնասված շիվերը շերամի որդի կերակրումից հետո նույնպես այրել: Որդի գարնաննային կերակրումը, հնարավորութեան սահմանում, կաղմակերպել վաղ մինչև շիվերի և տերեւների մասսայական վնասվելը:

Հիվանդութեան տարածումը և նրա հասցրած վնասը պակասացնելու նպատակով, հարկավոր է ձեռնարկել հետեյալ միջոցառումները.

1. Արգելել բակտերիոզով վարակված տնկարաններից չվարակված շրջաններին բուսակներ և տնկիւներ բաց թողնելը:

2. Թթենու պլանտացիաներում անհրաժեշտ է պաշտպանել ծառերի հետեյալ նորմալ խտությունը:

ա) Բնավոր պլանտացիաներում 1115 հատ.

բ) Թփածկ պլանտացիաներում 3340 հատ

գ) Խառ պլանտացիաներում 3×1 մետրի դեպքում 3340 հատ, որից բնավոր տնկի՝ 1115 հատ, իսկ մնացած 2225 հատը՝ թփածկ: 4×1 մետրի դեպքում՝ բնավոր 625 հատ և թփածկ տնկի՝ 1500 հատ:

3. Թթենու պլանտացիաների խնամքը, մշակությունը — համատարած վարը, փխրեցումը, պարարտացումը, ոռոգումը, կատարել ժամանակին և բարձր որակի:

4. Որդի կերակրման ժամանակ ծառերից միամյա շիվերը կտրելիս և չորուկները մաքրելիս, խուսափել ավելորդ վերքեր առաջացնելուց. կտրվածքները կտտարել հարթ՝ չթողնել ավելորդ բուլթակներ և այլն:

5. Պատվաստի համար օգտագործել բացառապես առողջ կտրոններ:

6. Բոլոր տեսակի սնկային հիվանդություններից պաշտպանելու նպատակով, թթենու ծառերի վրա եղած բոլոր վերքերը, ճեղքվածքները, փշակները և այլ վնասվածքները հարկավոր է լցնել կալա-կրային խառնուրդով: Ծառերի բներին հարկավոր է քսել կրակավային լուծույթ:

7. Երիտասարդ թթենու ծառերի բներին, քանի դեռ նրանց կեղևը լերկ է և ճեղքվածքներից ազատ,

հարկավոր է կրակավային լուծույթ քսել: Ծառերի խոշոր փչակներն անհրաժեշտ է լցնել ալյուրած աղյուսի մանրուքով և դրսից պատել կրակավային շաղախով:
8. Հարկավոր է վաղօրոք քերել և հեռացնել թթե- նու ծառերի բնի և ճյուղերի վրա առաջացած մամուռն ու քաղաքոսիկը, հետո բնին և ճյուղերին քսել կրա- կավային լուծույթ:

ԱՐՄԱՏԻ ՓՏԱԽՏ

Արմատի փտախտ հիվանդությունն արտահայտ- վում է հետևյալ կերպ. առանց աչքի ընկնող պատճառ- ների, ծառն սկսում է չորանալ, տերևները դեղնում են: Թթենու այս չորացումը երբեմն կատարվում է դանդաղ, երբեմն էլ այնքան արագ, որ բոլորովին ա- ողջ թվացող ծառը մի քանի օրում կարող է չորանալ:

Այս հիվանդությունը երևում է գլխավորապես այնպիսի տեղերում, ուր հողն այնքան խոնավ է, որ ամենատաք եղանակներին անգամ արևի ճառագայթնե- րը չեն կարողանում գոլորչիացնել հողի ներքին շեր- տերում գոյացած խոնավությունը և այնպիսի տեղե- րում, ուր թթենիները չափից ավելի են ջրվում:

Արմատի փտախտ հիվանդությունն առաջանում է պարազիտային սնկից, որը զարգանում է արմատի վրա: Արմատի փտախտ հիվանդությունը առաջացնում է *Armillaria mellea* կամ *Agorieus melleus* սունկը:

Սնկի միցելիումն իրեն թելերով թափանցում է թթենու արմատների մեջ և տարածվում է կեղևի և բնափայտի մեջ: Միցելյան թելերն ունեն մուգ գույն և ճյուղավորված են թելանման:

Այդ միցելիումից առանձին թելերը մտնում են բնափայտի մեջ և այնտեղից սնվում: Վերջում այդ մի- ցելիումից ծառի արմատավզի մոտ դուրս են գալիս 'Գլխարկաթնիկեր' կազմելով ամբողջ գաղութներ:

Ուժեղ վարակման դեպքում միցելիումն ընդգր- կում է ամբողջ արմատային սխտեմը և դրանով կոր-

ծանում ծառը: Միցելիումը գետնի տակով տարածվում է ոչ միայն ծառի արմատից-արմատ, այլև անցնում է հարևան ծառերի արմատներին և վնասում նրանց:

Արմատի փտախտ հիվանդությունն առաջանում է նաև Roselinia agiula սնկից:

Roselina agiela-ները ծառերի արմատները ծածկում են սպիտակ թիթեղներով, որոնք հետագայում տարածվելով արմատի վերին երեսին, կազմում են ծածկոց և աննշան հաստություն են ունենում:

Միցելիումի սպիտակ գույնն աստիճանաբար դառնում է դեղնավուն-մոխրագույն, որը կամաց-կամաց մուգանում է և դառնում մուգ-մոխրագույն կամ ստանում է սև գույն:

Փտախտով վարակված ծառերը չորանում են: Չորացման արագությունը կախված է նրանից թե ծառն ինչ պայմաններում է եղել:

Չոր հոգեբում ծառերի չորանալու պրոցեսն ընթանում է դանդաղ, ճյուղերը չորանում են մեկը մյուսի հետևից և հիվանդությունը կարող է տևել 3—4 տարի:

Խոնավ հոգեբում ծառերը երբեմն չորանում են չափ արագ: Արմատները փտած և չորացած ծառը հեշտությամբ է չարժվում և կարելի է տեղափոխ անել:

ԱՐՄԱՏԻ ՓՏԱԵՏԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Այս հիվանդության ամենավտանգավոր կողմն այն է, որ բացի սաղմնափուլներով բազմանալուց և վարակելուց, արմատների միջոցով հեշտությամբ անցնում է հարևան ծառին և վարակում նրան, այդ պատճառով էլ, երբ նկատվում է, որ թխաստանում որևէ ծառ հիվանդ է արմատի փտախտով (որպեսզի արմատների միջոցով հարևան թթենիներն էլ չվարակվեն), անմիջապես այս ծառը պետք է առանձնացնել իր շուրջը գտնվող առողջ ծառերից 3,5 մետր հեռավորությամբ և 1—1,5 մետր 2 խորությամբ առուններ բանալ: Այնու-

հետև) հիմնադ ծառն արմատախիլ պետք է անել, հանել հողից բոլոր արմատները, չթողնելով անգամ մի փոքրիկ կտոր և իրեն փոսի մեջ ալրել՝ վրան լցնելով որևէ այրող նյութ:

Վարակված հողամասում մի քանի տարի թթենի չպետք է տնկել, այլ պետք է հացահատիկային բույսեր ցանել:

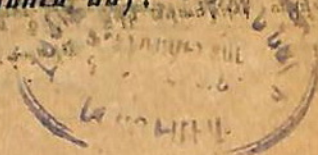
Ընդհանրապես թթենու պլանտացիաների հողը պետք է լավ մշակել, պաշտպանել նորմալ խոտածյունը, ավելորդ խոնավությունը վերացնել, ջրել չափավոր, ափսոսա որ ջուրը կանգ չառնի առուններում, ջրերու ընթացքում խուսափել լճացումից:

Արմատի փտախտ հիմնադուծյան դեմ կարելի է պայքարել բիոլոգիական մեթոդով, այսինքն՝ ընտրել թթենու ափսիսի դիմացկուն տեսակներ, որոնց արմատի վրա չեն կարողանում զարգանալ սնկերը և այլ պիսիների վրա պատվաստել կուլտուրական տեսակներ:

ՊԱՅՔԱՐ ԵՎ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ ՎՆԱՍԱՏՈՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ԴԵՄ

Թթենու ցանքերում և չկտրանքերում (տնկարանի մաս) առջուկներ երեվալու դեպքում, նրանց ոչնչացնել՝ հողամասում ցրելով մկնդեղով թունալորված եգիպտացորենի հատիկներ: Այս նպատակի համար մկնդեղի լուծույթում խաշել եգիպտացորենի հատիկները՝ մինչև կակղելը: (Լուծույթը պատրաստել մեկ կիլոգրամ եգիպտացորենի հատիկին 25 գրամ մկնդեղի հարաբերությամբ):

Չմեռվա ընթացքում առջուկով վարակված հողամասերում թարմ գոմաղբի կույտեր պատրաստել՝ սառնամանիքների ժամանակ այդ կույտերը ցրել (այս միջոցով կույտերում հավաքված առջուկները սառնամանիքի տակ քաղ մնալով ոչնչանում են):

ՎՅ 10717. Գ. 210. Տիրած 1000. տպ. 3,2 մամ.

Ստորագրված է տպ. 25/V-46 թ.

ՀՍՍՌ Մինիստ. Սովետին կից Գլխ. և Հրատ. Վարչութ. № 1 տպարան,
Երևան,

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0008430

165

A^{II}₁₈₅₅₁